

LIDERI POLITICI DECEDAȚI LA SIGHET: IOAN C. „IOANCI” POP, PREȘEDINTELE ORGANIZAȚIEI P.N.Ț. ALBA

LIVIU PLEȘA
consilier Direcția Cercetare a C.N.S.A.S.

Political Leaders Who Died in Sighet: Ioan C. “Ioanci” Pop, President of the National Peasants' Party Alba

ABSTRACT

Starting with the summer of 1946, in the context of the parliamentary election campaign, leaders of the Romanian Communist Party Alba made strong efforts to politically annihilate their most important political opponent in the county, Ioan C. Pop, leader of the extensive county organisation of the National Peasants' Party. The political factor in power in the county (the Romanian Communist party) acted co-ordinately together with the county forces from the Ministry of Internal Affairs (*Siguranța* and Police) and with the judicial power (the prosecution) to stage and provoke the incident from Izvorul Bank (August 3, 1946) to physically abuse Ioan C. Pop, and then to arrest him and bring him before the court. Even if “Ioanci” Pop was subsequently acquitted, the county leaders of the Romanian Communist Party fully attained their desired political goal at the respective political moment, namely that of maintaining the leader of the National Peasants' Party Alba under arrest throughout the election campaign and elections in the fall of 1946.

After a period of freedom of only a few months, Ioan C. Pop was again arrested in the summer of 1947, in the new repressive framework against the National Peasants' Party established in the whole country, using as a pretext the failed escape attempt from Tămădău of the central leaders of this party. Released from detention after half a year, “Ioanci” Pop was again arrested after only two months (in March, 1948), again during an election campaign (for the Great National Assembly), with the county communist leaders being afraid also this time that he might gather around him the opponents of the regime. Arrested for the simple reason that he preserved common memorabilia of the National Peasants' Party from the interwar period, he was sentenced to 8 months of prison, but the communist regime continued its abuse of him, freeing him from detention almost one year after the date of expiring of his sentence.

Understanding that – due to his notorious political activity from the past in favour of the National Peasants' Party – the communist regime was decided to use any means to arrest him again and that it was only a matter of time before he would be imprisoned again, Ioan C. Pop withdrew in Sibiu, refusing to return in Alba Iulia and to be contacted by family members, relatives and friends, not wanting to expose also them to eventual arrests. An opportune precaution, so that only over several months he was arrested and imprisoned in Sighet together with the other former interwar ministers detained in “The Night of Dignitaries” (5/6 May, 1950), despite the fact that his advanced age (70 years) and poor health did not offer him too many chances to survive in penitentiary.

The death of C. Pop in Sighet (March 10, 1953) closed, like a black corollary, the ever-tightening circle of the repressive actions taken by the political power of communist type – through institutions of the state – against a political adversary: it started with attacking him at propagandistic level, then with physical abuse and especially with his elimination from the political life of the county (which we think it was the main goal considered), continued with numerous arrests, and abusive convictions, refuse of release him from prison at the expiration of the sentence and in the end imprisonment in Sighet for indefinite time in expectation of his death.

Cuvinte-cheie: represiune politică, Banca „Izvorul” Alba Iulia, acțiuni juridice represive, organe de Siguranță/Securitate

Keywords: political repression, “Izvorul” Alba Iulia Bank, repressive judicial actions, forces of Siguranță/Securitate

Considerații preliminare

Imediat după instalarea guvernului Groza, Partidul Comunist Român – devenit principalul actor politic guvernamental – a început o campanie agresivă îndreptată împotriva tuturor celorlalte partide politice rivale, dorind să-și atingă scopul de a-și consolida, extinde și menține controlul asupra întregii vieți politice din stat, condiția obligatorie pentru realizarea subordonării întregii societăți românești. P.C.R. nu făcea altceva decât să continue un traiect început imediat după 23 august 1944 și intrarea trupelor sovietice pe teritoriul României, desfășurat însă în această primă fază doar în plan propagandistic.

După 6 martie 1945, având acum la dispoziție toate structurile de forță din stat, noua putere politică, de tip comunist, nu a ezitat să treacă destul de rapid și la măsuri represive îndreptate împotriva adversarilor politici, a căror amploare și duritate a crescut constant în timp. Controlul total al societății și statului român nu putea fi realizat atâta vreme cât mai exista chiar și o minimă formă de activitate politică oficială în afara celei desfășurate de partidul comunist ori de formațiunile politice satelite ale acestuia. Prin urmare, obiectivul final al P.C.R. în ceea ce privește viața politică din România, nedeclarat desigur din punct de vedere oficial, a fost acela de a realiza în timpul cel mai scurt nu doar anihilarea influenței politice a tuturor celorlalte partide, ci și desființarea organizațiilor lor, precum și arestarea și întemnițarea principalilor lideri politici centrali sau locali ai acestora (iar, punctual, chiar eliminarea fizică – indirectă – a unora dintre ei).

Prezentul studiu își propune să expună un astfel de caz concret în care puterea politică de tip comunist instalată în 1945 a folosit întreaga forță legală și/sau semi-legală pe care i-au pus-o la dispoziție instituțiile statului în acțiuni de tip represiv desfășurate împotriva unui lider politic dintr-un partid rival, acțiuni care în final au condus la decesul în detenție al respectivei persoane. Subiectul ales de către noi este Ioan C. „Ioanci” Pop, care în 1945 deținea funcția politică de președinte al Comitetului Județean P.N.Ț. Alba.

Principalul considerent pentru această opțiune rezidă în dorința noastră de a crește gradul de cunoaștere istorică a acțiunilor represive desfășurate de regimul comunist asupra liderilor locali ai partidelor politice adversare, întrucât până în prezent istoriografia dedicată subiectului s-a preocupat cu precădere de soarta liderilor centrali ai acestor formațiuni (cum de altfel era și firesc). De asemenea, urmărim și să expunem unele dintre metodele represive aplicate de regim și de instituțiile sale asupra unui lider politic rival local, întrucât adeseori acestea au fost variate, abuzive și de o duritate mai intensă față de cele utilizate

împotriva liderilor politici centrali. Am optat pentru un lider local al P.N.Ț. Întrucât acest partid a reprezentat principala țintă a represiunii politice desfășurate de P.C.R. în perioada 1945-1948, așadar chiar în perioada vitală în care noua putere politică și-a subordonat societatea românească aproape în integralitatea ei.

Prin urmare, în studiul de față nu dorim să realizăm o prezentare biografică amănunțită a activității politice și profesionale a lui Ioan C. Pop, cu toate că vom acorda atenție și biografiei lui. Obiectivele noastre de cercetare sunt expunerea și analiza măsurilor represive luate de regimul comunist împotriva lui „Ioanci” Pop, evidențierea cauzelor și contextelor în care ele au fost decise și aplicate, a gradului lor de legalitate și a instituțiilor de stat implicate, precum și analiza eficienței acestora în raport cu scopurile urmărite de puterea politică de tip comunist.

Curriculum vitae

Născut la 1 februarie 1880, în satul Bucerdea Vinoasă, com. Ighiu, jud. Alba, din părinți agricultori cu o oarecare stare materială (15 jugăre teren), Ioan Pop a absolvit școala primară în comuna natală, continuând apoi la Liceul Reformat din Aiud (unde la cursul superior a fost singurul elev etnic român din clasă), pe care l-a absolvit cu rezultate bune la învățătură („am fost elev bine notat, iar la bacalaureat am fost eminent”). A beneficiat apoi de o bursă din partea Fundației Gojdu, cu ajutorul căreia a urmat Facultatea de Drept la Universitatea din Cluj, instituție de învățământ unde apoi a obținut și titlul de doctor. În 1910, după anii de stagiatură și promovarea examenului de intrare în barou, s-a stabilit la Alba Iulia, unde a început să practice profesia de avocat¹.

Ioan Pop și-a descoperit vocația politică încă din perioada studenției și se pare chiar din timpul liceului, el susținând ulterior următoarele: „în toată vremea cât am fost elev în clasele superioare de liceu, cât și ca student, am luat parte cu toate puterile mele la toate acțiunile de interes public ale poporului nostru și de atunci a Partidului Național din Ardeal”². Un factor catalizator l-a constituit candidatura din anul 1905 a lui Alexandru Vaida-Voevod în circumscripția electorală Ighiu, pentru postul de deputat, când Ioan Pop s-a remarcat implicându-se din plin în campania electorală desfășurată de Partidul Național Român și de viitorul prim ministru al României.

Beneficiind de protecția lui Vaida-Voevod și fiind foarte activ în plan public în zona Alba Iulia („am luat parte activă la toate manifestările vieții publice românești, ca acțiuni culturale, bisericesti, economice, financiare și politice”), la care s-a adăugat și prestigiul profesiei de avocat, Ioan Pop s-a

¹ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 33.

² *Ibidem*.

transformat treptat într-un lider local al P.N.R. cu influență la nivelul circumscripției electorale Ighiu și a orașului Alba Iulia, poziție simbolică pe care a reușit s-o materializeze prin alegerea sa ca membru în consiliile de conducere ale diferitelor societăți din oraș și ca președinte al Reuniunii Meseriașilor Români („în urma acestei activități intense, lumea apreciind activitatea mea, punându-mă la locuri de conducere, m-a ales pretutindeni în consiliile de conducere”)³.

La 1 decembrie 1918, ținându-se cont de faptul că activa în Alba Iulia și că deja se remarcase ca lider local al P.N.R. și ca unul dintre liderii vieții publice din oraș, conducerea P.N.R. i-a încredințat *de facto* dificila misiune de a se ocupa de organizarea efectivă a pregătirilor pentru buna desfășurare a Adunării Naționale. El a fost cel care s-a ocupat de rezolvarea dificilelor probleme (pentru un oraș mic precum era atunci Alba Iulia, în condiții finalului de război și pe deasupra cu o administrație locală care desigur că încă era majoritar fidelă guvernului de la Budapesta) de cazare a delegaților adunării, paza și asigurarea ordinii, hrănirea participanților, instalarea tribunelor pentru anunțuri etc. Din acest punct de vedere, foarte buna desfășurare organizatorică a evenimentului l-a consacrat pe Ioan C. Pop ca cel mai important lider politic și public din oraș.

În baza amintitelor merite organizatorice de la 1 decembrie 1918, numirea lui imediată ca prefect al jud. Alba s-a impus aproape de la sine. A deținut postul până la desființarea Consiliului Dirigent, când – P.N.R. nefiind partid guvernamental – a fost înlocuit cu o persoană aparținând partidului aflat la putere. În acel an, 1920, a avansat în schimb în funcții politice și profesionale. În principal, a fost ales președintele al Comitetului Județean P.N.R. (și apoi P.N.Ț.) Alba, funcție pe care a deținut-o până în iulie 1947, când activitatea P.N.Ț. a fost interzisă de către regimul comunist. De asemenea, tot în 1920 a fost ales decan al Baroului de Avocați Alba, deținând această funcție până în 1926. Ulterior, în perioada interbelică, a deținut și numeroase alte funcții la nivel județean sau regional: președinte al Camerei de Agricultură Alba, președinte al Băncii Izvorul din Alba Iulia, președinte al Sindicatului Viticol Alba, director la Banca Agrară din Cluj, director general la Întreprinderile Forestiere Române din Cluj, precum și, conform declarației sale, „președinte la diferite bănci și întreprinderi la întemeierea cărora am luat și eu parte (...) membru al Academiei de Agricultură de odinioară”⁴.

În 1926, an în care la alegerile parlamentare a fost ales deputat P.N.R., și-a început cariera politică la nivel central, deținând mai multe funcții guvernamentale de conducere în timpul guvernelor P.N.Ț. În activitatea sa politică, Ioan C. Pop a gravitat o mare perioadă de timp în jurul lui Alexandru

³ *Ibidem*, f. 34.

⁴ *Ibidem*.

Vaida-Voevod, astfel încât și ascensiunea lui politică a fost legată de perioada în care „mentorul” său a fost prim ministru sau avea o mare influență în guvernele P.N.Ț. Astfel, în 1929, sub guvernul Maniu I, în care Vaida-Voevod era ministru de Interne, a fost numit inspector general administrativ pe întreaga țară, poziție subordonată aceluși ministru și pe care a deținut-o până la căderea guvernului (30 mai 1930). La 9 iunie 1932, imediat după instalarea guvernului Vaida II (care era și titularul Ministerului de Interne), a fost numit ministru subsecretar de stat la Ministerul de Interne, poziție pe care a deținut-o până la 13 noiembrie 1933 în toate guvernele P.N.Ț. ulterioare: Vaida III, Maniu III și Vaida IV (în care miniștri de Interne au fost Ion Mihalache, respectiv George Mironescu). Ca ministru subsecretar de stat a avut doar atribuții administrative, pe care le-a împărțit la nivelul întregii țări cu celălalt ministru subsecretar de stat de la Interne, Armand Călinescu, cel care răspundea de București, Vechiul Regat și Basarabia, lui Ioan Pop revenindu-i Transilvania și Bucovina.

După 1933, întrucât P.N.Ț. nu a mai reușit să ajungă la putere, iar influența sa politică în țară a scăzut, Ioan C. Pop s-a retras la Alba Iulia „mulțumindu-se” cu multitudinea de funcții profesionale și economice deținute, precum și cu calitatea politică de președinte al Comitetului Județean P.N.Ț. Alba. De reținut este și faptul că el a rămas foarte fidel partidului din care a făcut parte, refuzând să-l urmeze pe Vaida-Voevod în momentul în care acesta s-a rupt de P.N.Ț. și a format Frontul Românesc și nu i s-a alăturat nici în 1940 când Carol II l-a numit pe Vaida președinte al Frontului Renașterii Naționale (cu toate că atunci P.N.Ț. nu putea activa în mod legal). După 23 august 1944, a ocupat pentru foarte scurt timp funcția de delegat al guvernului Rădescu la Societatea Auriferă Mica din Brad, din care, desigur, a fost destituit imediat după instalarea guvernului Groza⁵.

În toată această perioadă, grație numeroaselor poziții politice, profesionale și economice pe care le-a deținut, starea materială a lui „Ioanci” Pop s-a îmbunătățit în mod vizibil, la instalarea regimului comunist el fiind proprietarul unei case impozante în Alba Iulia, precum și a unei frumoase moșii viticole în satul Țelna (com. Ighiu). De asemenea, a devenit și proprietarul mai multor terenuri agrare în aceeași zonă a localității natale, pe care uneori, se pare, le-ar fi achiziționat prin procedee semi-legale, uzitând de enorma sa influență politică și profesională pe care o avea în județ.

Imediat după instalarea guvernului Groza, firava organizație P.C.R. din județul Alba⁶ a folosit toate noile pârghii administrative avute la dispoziție

⁵ *Ibidem*, f. 31.

⁶ Un fragment dintr-un memoriu înaintat la 28 decembrie 1945 Comitetului Județean P.C.R. Alba de un membru al partidului credem că este edificator pentru starea în care se aflase organizația comunistă județeană la finalul celui de-al Doilea Război Mondial: „Propriu-zis tovarăși comuniști

(prefectura, primăriile, organele de Poliție, Siguranță și Jandarmerie) pentru a-și spori infima aderență politică pe care o avea în mod real în județ. Din punct de vedere al teoriei marxist-leniniste, acțiunea politică de atragere de aderenți în zonă nu ar fi trebuit să fie foarte complicată pentru P.C.R. câtă vreme marea masă a locuitorilor județului era, din punct de vedere social, compusă din țărani cu suprafețe reduse de pământ și, de regulă, puțin productive, care, așadar, ar fi trebuit să fie ușor de convins de către propaganda comunistă, iar dacă nu cu teoria luptei de clasă contra „exploataților”, cel puțin cu mirajul reformei agrare. În realitate, lucrurile au stat însă oarecum diferit, cel puțin în primii ani ai regimului comunist, iar influența politică a P.C.R. în județ a crescut mai mult ca urmare a faptului că a devenit noul partid guvernamental și a preluat conducerea tuturor instituțiilor de stat din județ și mai puțin ca urmare a aderenței din convingere a populației la această formațiune politică.

La ședința națională a responsabililor P.C.R. cu „propaganda și agitația”, desfășurată la București, la sediul C.C. al P.C.R., la 11-14 iulie 1945, Miron Belea, care răspundea de acest resort pentru județele Alba și Hunedoara, a prezentat un raport în care a expus destul de sintetic și de realist, deși ideologizat, care era situația în jud. Alba din punct de vedere al opțiunilor politice reale ale populației. Viziunea sa era captivă ideologiei marxist-leniniste, conform căreia atitudinea politică a unei persoane era determinată de originea socială și de categoria socio-profesională din care făcea parte. Din această perspectivă, el arăta că „în jud. Alba elementul preponderent este țărănimea legată de mica gospodărie, a cărei rentabilitate e asigurată pe Valea Mureșului și își pierde din puterea de producție în restul județului, prin constituția solului”, iar prin urmare „în jud. Alba, țărănimea este factorul care, prin numărul covârșitor, influențează mersul mișcărilor sociale”. Țărănime care, din punct de vedere politic, în interbelic a fost atrasă majoritar de către P.N.Ț., care și-a constituit o puternică organizație în județ („această structură social-economică în trecut a fost sprijinul înfiripării în jud. Alba a reacțiunii maniste, care a avut ca element de bază țărănimea”). Problema principală pentru P.C.R. era însă faptul că acest sprijin al populației rurale din județ pentru P.N.Ț. era prezent din plin și în acel moment și ca atare – conform lui Belea – acest fapt „prezintă și astăzi un pericol”, întrucât „se manifestă printr-o susținere a lui Maniu în rândul țărănimii din județul Alba și prin acțiunea de mobilizare pentru sabotarea măsurilor de redresare economică ale guvernului”. Prin urmare, pentru ca propaganda și agitația P.C.R. să-și atingă în județ efectul politic dorit, trebuia în prealabil subminată influența politică a P.N.Ț. în masa țărănimii din zonă. Pe deasupra, Belea îl indica în raport în mod explicit pe Ioan C. Pop ca fiind una dintre

în Alba Iulia nu au fost, doar știam pe vreo câțiva pe care lumea îi știa că sunt comuniști” (Rotar 2018, p. 346).

principalele surse ale influenței politice a P.N.Ț. în județ, etichetându-l ideologic ca fiind „o rămășiță fascisto-reacționară”⁷. Așadar, în acea perioadă, optica liderilor comuniști regionali era aceea că pentru atenuarea influenței politice a P.N.Ț. în județul Alba era necesară anihilarea politică a liderului organizației județene a acestui partid, corolar în urma căruia Ioan C. „Ioanci” Pop a devenit principala țintă politică din județ a atacurilor P.C.R. din primii ani ai regimului comunist.

Pe moment, în vara anului 1945, P.C.R. avea de rezolvat probleme mult mai presante decât aceea de a trece la acte represive contra liderilor politici locali din partidele rivale, fiind preocupat de obținerea recunoașterii guvernului Groza de către SUA, Marea Britanie și celelalte state occidentale, iar apoi – din 24 august 1945 – pentru a face față grevei regale declanșate de regele Mihai. Desigur, beneficiind de enormul sprijin al URSS, P.C.R. nu a avut în mod real nici un fel de probleme în a conduce nestingherit țara, eludând cu nepăsare atât protestele externe, cât și greva regală. Cu toate acestea, în delicatul context extern și intern pe care l-am amintit, adoptarea unor măsuri represive contra unor lideri ai partidelor democratice din țară ar fi adus un imens deficit de imagine externă regimului comunist din România, cu costurile politice aferente (nerecunoașterea internațională a guvernului). Tocmai de aceea, liderii P.C.R. – „sfătuiți” cel mai probabil de către sovietici – au luat decizia de a nu trece în mod agresiv la măsuri represive contra liderilor partidelor rivale, fie ei centrali sau locali, preferând atacurile politico-propagandistice, expuse în presa centrală și locală sau cu prilejul diverselor manifestații de protest.

Prima arestare (august 1946). Atacul P.C.R. asupra Băncii Izvorul

Atacurile propagandistice contra liderilor P.N.Ț. și P.N.L. din presa comunistă sau „comunizată” (presă care, fără a aparține în mod oficial P.C.R., era controlată de către partidul aflat la putere) au crescut în intensitate începând cu toamna anului 1945, după ce la Conferința de la Londra a miniștrilor de externe ai celor trei mari Aliați (11 septembrie - 2 octombrie 1945) s-a decis trimiterea în România și Bulgaria a „Misiunii Ethridge”. Cum Ethridge avea tocmai rolul de a documenta motivele pentru care liderii principalelor partide democratice din țară nu erau invitate la guvernare, propaganda P.C.R. a început o serie de atacuri publice împotriva liderilor P.N.Ț. și P.N.L., acuzându-i de diverse fapte de corupție, afacerism, speculă etc., dorind să demonstreze faptul că aceștia erau „compromiși” în fața populației.

Un astfel de atac propagandistic l-a vizat și pe liderul organizației P.N.Ț. Alba, precum și organizația ca atare. Astfel, în *Scânteia* din 3 octombrie 1945 a apărut un articol scurt, dar cu un titlu mare: *Fratele unui fost ministru manist a*

⁷ A.N.R., fond C.C. al P.C.R., *Cancelarie*, dosar nr. 61/1945, f. 12-13.

dosit mărfuri pentru speculă la sediul național-țărănist-manist din Alba Iulia. În cuprinsul articolului se arată că unul dintre frații lui Ioan C. Pop, anume Candin Pop, ar fi ascuns 700 kg de mărfuri (zahăr, lână, ață) la sediul P.N.Ț. din oraș. Candin Pop (care era directorul Băncii Izvorul din Alba Iulia, practic banca neoficială a P.N.Ț., și membru în Comitetul Județean P.N.Ț. Alba) a fost acuzat că dorea să folosească acele mărfuri pentru a face speculă, iar pentru a crește efectul propagandistic al acțiunii marfa găsită a fost expusă în public în piața orașului Alba Iulia, „pentru ca întreaga populație să cunoască pe dușmanii săi”. De asemenea, se arată că „vinovații au fost deferiți justiției, iar mărfurile repartizate economatelor”⁸. Nu cunoaștem foarte multe amănunte referitoare la această acțiune și nici dacă fratele lui Ioan Pop a fost condamnat pentru speculă, pentru a vedea în ce măsură acuzele aduse în presa centrală erau reale. În august 1946, când Candin Pop a fost și el arestat în urma incidentului de la Banca Izvorul, nicăieri în rapoartele Siguranței și Procuraturii nu se precizează faptul că în trecut el ar fi suferit condamnări sau ar fi fost trimis în judecată.

Credem însă că, foarte probabil, Candin Pop a depozitat acele mărfuri în sediul P.N.Ț. (nu știm însă în ce scop le achiziționase) folosindu-se de faptul că sediul băncii al cărei director era se afla în aceeași clădire cu sediul oficial al organizației județene P.N.Ț. Alba, clădire situată în piața centrală a orașului Alba Iulia (Piața Mihai Viteazu). Ceea ce însă va avea o oarecare importanță în evenimentele pe care le vom trata în studiul nostru este faptul că autoritățile județene au profitat imediat de această posibilă faptă de natură penală (depozitarea unor mărfuri în scop de speculă) pentru a dispune evacuarea de către P.N.Ț. a părții de clădire pe care o folosea ca sediu județean, care a fost acordată Economatului Funcționarilor Particulari, iar ulterior au tratat cu indiferență toate cererile înaintate de Ioan C. Pop (ca președinte al organizației județene P.N.Ț.) de a atribui P.N.Ț. o altă locație pentru a o folosi drept sediu oficial al partidului.

Mai trebuie amintit și faptul că în articolul din *Scânteia*, Candin Pop era prezentat ca fiind „fratele lui Ionel Pop”, numele lui Ioan C. „Ioanci” Pop fiind confundat cu cel al mult mai cunoscutului lider P.N.Ț. Ionel Pop. O confuzie de nume care apare destul de des atât în documentele întocmite de către P.C.R. (inclusiv în amintitul raport al lui Miron Belea), cât și în cele aparținând Securității sau organelor de justiție, iar uneori decelarea corectă a identității celor doi este relativ dificilă, dată fiind nu doar omonimia, ci și faptul că au condus organizații P.N.Ț. vecine (Ionel Pop a fost președintele mult mai puternicei organizații județene P.N.Ț. Turda în perioada 1929-1947).

Tot în acest context, autoritățile comuniste din jud. Alba au început să ia primele măsuri abuzive cu caracter represiv contra unor lideri ai organizațiilor

⁸ *Scânteia*, XVI, nr. 342, 3 octombrie 1945, p. 5.

locale din județ ale P.N.Ț. Astfel, la 9 septembrie 1945, în urma unui ordin emis de prefectul județului, Legiunea de Jandarmi Alba I-a arestat pe Iuliu Căpâlneanu, protopop greco-catolic de Ocna Mureș, vicepreședinte al Comitetului Județean P.N.Ț. Alba și președinte al Comitetului de Plasă P.N.Ț. Ocna Mureș, fost delegat la Adunarea Națională de la Alba Iulia, acesta fiind acuzat de „propagandă antiguvernamentală”, prin aceea că „de pe amvonul bisericii agită credincioșii în contra actualului regim, uneltind, astfel, în contra actualei ordini de stat”, dar și de faptul că „sabotează măsurile luate de guvern”, refuzând să treiere. „Probele” pe care prefectul Bucur și-a fundamentat ordinul de arestare erau constituite din denunțurile făcute de secretarul organizației P.C.R. Ocna Mureș, care dorea anihilarea unui rival politic local, dar și de un preot greco-catolic care-i viza funcția de protopop.

De fapt, cronologic, ordinea a fost inversă, primul denunț fiind depus de către preot, iar secretarul organizației P.C.R. a întrevăzut imediat șansa de a putea specula un pretext pe baza căruia să se poată lua măsuri represive față de liderul orășenesc al P.N.Ț. Cum în anchetă Căpâlneanu a respins acuzele și a adus și probe în favoarea afirmațiilor sale, la Ocna Mureș au descins în cercetări subprefectul județului și comandantul Legiunii de Jandarmi Alba, cpt. Costea Emil. Aceștia, însă, au descoperit că cel arestat era complet nevinovat, fiind nevoiți să recunoască faptul că fusese reținut pe baza unor „reclamații pătimașe și tendențioase”. Cu toate că, în acord cu rezultatul cercetărilor, cpt. Costea a propus eliberarea vicepreședintelui P.N.Ț., prefectul județului și-a început seria de acte abuzive de tip represiv, refuzând să dispună eliberarea, chiar dacă termenul legal de reținere trecuse la 14 septembrie 1945, la fel cum a făcut și atunci când prim procurorul Tribunalului Alba a emis o hotărâre prin care dispunea punerea imediată în libertate a lui Iuliu Căpâlneanu.

Vicepreședintele P.N.Ț. Alba a fost pus în libertate abia la 6 octombrie 1945, în urma unui ordin expres primit de prefect („dispozițiile domnului prim ministru”), la care se intervenise pe diverse căi pentru a se înceta reținerea ilegală. Dar chiar și după ce a aprobat punerea în libertate a lui Căpâlneanu, prefectul comunist a dorit să-l țină în continuare sub presiune pe unul dintre inamicii politici ai regimului la nivel județean și a dispus trimiterea lui în judecata Tribunalului Alba, în pofida faptului că „probele vinovăției” se dovediseră a fi false. După mai multe strămutări ale procesului, Căpâlneanu a fost achitat la 5 iulie 1946 de către Curtea Marțială a Garnizoanei Sibiu, care a stabilit că „nu rezultă nici o dovadă de vinovăție”, ceea ce desigur că știa și prefectul Bucur în momentul în care dispusese înaintarea lui în instanță⁹. Vicepreședintele P.N.Ț. a fost astfel ținut într-un continuu stres timp de 10 luni, cu toate că toată lumea știa că era complet nevinovat. Scopul urmărit de

⁹ Pleșa 2018, p. 70-87.

autoritățile comuniste județene prin aceste acte abuzive cu scop represiv a fost însă acela de a-l anihila din punct de vedere politic și de a-l timora și a-l face să-și înceteze activitatea politică, ceea ce s-a și reușit, Iuliu Căpâlneanu fiind practic complet inactiv în perioada 1945-1946 în cadrul organizației județene P.N.Ț. Alba, atât din cauza arestării și a procesului, cât și a unui incident violent pe care-l vom expune pe scurt puțin mai jos.

Am acordat un spațiu mai mare cazului de mai sus din dorința de a reliefa care au fost unele dintre practicile abuzive și represive utilizate în perioada primilor ani ai regimului comunist, împotriva liderilor locali ai P.N.Ț., de către liderii P.C.R. din jud. Alba ori de către conducătorii comuniști ai instituțiilor de stat din județ. Aceste metode abuzive și represive au fost apoi utilizate de către aceiași „actori” și împotriva lui Ioan C. Pop.

Acțiunile P.C.R. împotriva liderilor P.N.Ț. au crescut brusc în intensitate la începutul anului 1946, după ce, la Conferința de la Moscova a miniștrilor de externe a celor trei mari Aliați (16-26 decembrie 1945), S.U.A. și Marea Britanie au acceptat să recunoască guvernul Groza în schimbul organizării de alegeri parlamentare libere în cursul aceluși an. Confruntat cu necesitatea de a obține o victorie electorală contra P.N.Ț., P.C.R. și-a îndreptat imediat asupra partidului condus de Maniu întreaga forță organizatorică și propagandistică, dar mai ales instituțională, pe care o controla. Amânarea de mai multe ori de către guvern a datei desfășurării alegerilor electorale a avut de altfel tocmai scopul de a le putea „pregăti”/falsifica mai bine.

Prin urmare, de la începutul anului 1946, virulenta campanie propagandistică din presă contra P.N.Ț. a crescut în agresivitate și intensitate, dar, mai ales, ea a fost dublată de punctuale acțiuni violente cărora le-au căzut victime unii dintre liderii acestui partid, ținta preferată fiind de regulă liderii P.N.Ț. locali, care aveau mult mai puțină vizibilitate – și ca atare protecție – și astfel puteau fi loviți mai ușor. Modul cum P.C.R. a reușit să instrumenteze propagandistic în favoarea sa incidentele violente din București din 8 noiembrie 1945 (cu toate că însuși comuniștii le-au declanșat) a devenit un model de aplicat în întreaga țară, acolo unde era necesar și posibil. În practică, „rețeta” a fost destul de simplă: comuniștii provocau incidente violente scontând pe faptul că inerent și țărăniștii vor riposta, apoi autoritățile comuniste arestau și deschideau acțiuni penale numai împotriva țărăniștilor, iar presa comunistă făcea apoi o stridentă propagandă împotriva „fasciștilor” din P.N.Ț. care atacau muncitori comuniști „nevinovați”. Efectul benefic pentru P.C.R. era dublu: se efectua o puternică propagandă politică în favoarea partidului comunist și împotriva P.N.Ț., dar se obținea și anihilarea politică a liderilor P.N.Ț. agresați, care pe lângă faptul că erau maltratați fizic, erau și arestați și trimiși în judecată.

În jud. Alba, o primă victimă a acestei metode represive violente utilizată în 1946 de P.C.R. la nivel național contra liderilor locali ai P.N.Ț. a fost

tot nefericitul protopop Iuliu Căpâlneanu. La 4 aprilie 1946, organizația P.C.R. din Ocna Mureș a organizat o importantă manifestație politică în oraș, constând în marșul a câtorva sute de muncitori (au fost aduși și un număr mare de muncitori de la fabricile din Turda), care scandau lozinci politice în favoarea P.C.R. Protopopul, care preda ora de religie unor elevi de școală primară, a făcut eroarea să iasă la geam și să-i ironizeze pe manifestanți, care, când au aflat că era conducătorul organizației de plasă a P.N.Ț., au atacat școala, „au pătruns în clasă și au maltratată pe preot, desfigurându-i în special fața”. În raportul Siguranței înaintat I.R.P. Cluj, întreaga vină a fost aruncată pe liderul local al P.N.Ț., precizându-se și faptul că era „unul dintre acei care încontinuu ține cuvântări cu caracter antidemocratic și este un mare dușman al muncitorimii”. Iuliu Căpâlneanu nu a fost arestat și nici trimis în judecată de autoritățile comuniste, dar nici nu și-a mai continuat activitatea în orașul Ocna Mureș, întrucât după incidentul violent a fost spitalizat o perioadă relativ lungă, iar apoi a preferat să se retragă la Cluj¹⁰. Acesta era de fapt exact obiectivul tactic major urmărit în acel moment de către liderii P.C.R. din Ocna Mureș: maltratarea publică și alungarea din oraș a liderului principalului partid de opoziție, ceea ce a afectat în mod semnificativ activitatea P.N.Ț. din oraș, iar pe deasupra a provocat și timorarea celorlalți lideri P.N.Ț. din zonă și din județ și în subsidiar chiar a populației (care vedea că reprezentanții noii puteri nu ezitau să ia la bătaie un protopop în plină zi și încă într-o sală de clasă în fața elevilor).

Începând din vara anului 1946, obiectivul principal al P.C.R. Alba a fost acela de a anihila pe orice cale activitatea electorală a P.N.Ț. Alba pentru a-i reduce aderența în rândul populației din județ în vederea alegerilor parlamentare, în principal în rândul țărănimii, care reprezenta de altfel cvasi-majoritatea masei electorale. După ce metoda violentă expusă mai sus a fost aplicată cu succes și într-un incident cu organizația P.N.Ț. din Abrud (obținându-se același efect scontat: timorarea liderilor locali ai P.N.Ț.), conducerea P.C.R. Alba a decis că ea era foarte potrivită pentru a fi utilizată și împotriva liderilor județeni ai P.N.Ț. Ținta principală a fost desigur Ioan C. Pop, atât din cauza funcției de conducător al P.N.Ț. Alba, cât și pentru că – deși avea aproape 70 de ani – era foarte activ din punct de vedere politic și acționa energic pentru atragerea de noi membri și simpatizanți P.N.Ț., pregătindu-se organizatoric și propagandistic pentru confruntarea electorală.

În vara 1946, Biroul Siguranță din Chestura de Poliție a Municipiului Alba Iulia avea deja adunate mai multe date referitoare la activitatea politică desfășurată de „Ioanci” Pop, obținute majoritar pe cale informativă, ceea ce denotă faptul că instituțiile represive îl țineau sub supraveghere, chiar dacă aceasta nu a fost intensă și nici foarte precisă. Pe baza acestor informații,

¹⁰ *Ibidem*, p. 87-89.

Chestura de Poliție a întocmit în acea perioadă o scurtă fișă biografică referitoare la Ioan C. Pop, semnată de chestorul Cuteanu Gheorghe și de șeful Biroului Siguranță, comisarul Șandor Gavrilă, care cel mai probabil a și sintetizat datele parvenite de la subordonați. Fișa începea cu precizarea categoriei socio-profesionale în care era încadrat („avocat și moșier”), după care se menționa destul de intensă activitate politică pe care o desfășurase în ultima perioadă în calitate sa de președinte al organizației județene a P.N.Ț.: „Este coordonatorul întregii activități și face o intensă propagandă pe întreg județul (...) După 23 august 1944 a început din nou activitatea de propagandă și caută să acapareze noi membri (...) Colportor de manifeste țărăniști, caută pe toate căile să pună în lumină defavorabilă pe membrii din partidele F.N.D., are o atitudine sfidătoare față de aliați și de unii membri din P.C.R. A organizat tineretul din P.N.Ț. și în general este unul din membrii de vază ai organizației (...) Discreditează acțiunea guvernului și bun propagandist P.N.Ț. Maniu”. Mai mult decât atât, semnatarii fișei induceau chiar ideea că „Ioanci” Pop putea reprezenta un pericol direct pentru organizația P.C.R., întrucât ar fi fost „capabil de a pune la cale acte de teroare contra membrilor din P.C.R.”. De asemenea, era dată ca fiind sigură prezența sa pe lista de candidați P.N.Ț. la alegerile parlamentare¹¹.

Organele represive notau că în 1946 Ioan C. Pop desfășura o laborioasă activitate politică pro-P.N.Ț. și semnalau că aceasta nu era deloc lipsită de succes. Într-un raport al Securității, ce-i drept întocmit către finalul lui 1949, se arăta că în perioada premergătoare campaniei electorale președintele organizației P.N.Ț. „a început desfășurarea unei vaste acțiuni de propagandă în întreg județul pentru recrutarea de aderenți”, iar în urma acesteia „a reușit în curând a integra cea mai mare masă țărănească din județ, ajungând în 1946 să atingă cifra de 40.000 membri”¹². Cel mai probabil acest număr – a cărui acuratețe este posibil să fie afectată de trecerea timpului – nu cuprinde doar persoanele înscrise în mod oficial în P.N.Ț. Alba, ci și simpatizanții cunoscuți sau prezumați. Aderența P.N.Ț. în jud. Alba în acel an a fost însă în mod real una semnificativă, dovadă fiind și faptul că în pofida fraudării directe masive de către regimul comunist a alegerilor din noiembrie 1946, partidul a primit numărul necesar de voturi pentru a reuși alegerea unui deputat P.N.Ț. în județ (Nicolae Todoran, secretarul Comitetului Județean P.N.Ț.).

Un alt raport ulterior al Serviciului Județean al Securității Poporului (S.J.S.P. Alba) reliefa faptul că P.N.Ț. Alba începuse din timp pregătirile pentru campania electorală, subliniindu-se că „în județul nostru, conducătorul și coordonatorul tuturor acestor acțiuni a fost dr. Pop Ioan”. Astfel, se exemplifica arătându-se că „în vederea alegerilor parlamentare de la 19 noiembrie 1946, s-au

¹¹ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 6.

¹² A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 13.

ținut ședințe de propagandă la domiciliul dr. Ioan Pop, în mai multe rânduri, la care au luat parte numai șefii de plasă și secretarul general al organizației județene, dându-li-se instrucțiuni ca propaganda să o facă de la om la om și să explice populației că în cazul când va reuși B.P.D.¹³ se vor înființa colhozuri și se va face reforma urbană și rurală”¹⁴.

Pentru autoritățile comuniste județene, situația favorabilă pentru crearea unui incident violent care să implice conducerea P.N.Ț. Alba s-a ivit la 3 august 1946, când „Ioanci” Pop a convocat Comitetului Județean P.N.Ț. Alba în vederea stabilirii componenței listei județene de candidați pentru Adunarea Deputaților și a discutării activității electorale pe care partidul urma s-o desfășoare în județ. Pentru P.C.R. Alba ocazia era perfectă, întrucât la întrunire urmau să fie prezenți toți liderii P.N.Ț. din județ, iar, pe deasupra, spargerea acestei adunări ar fi împiedicat partidul politic rival să-și desemneze candidații, creându-i astfel dificultăți organizatorice.

În mod normal P.N.Ț. ar fi trebuit să țină această ședință politică la sediul județean al partidului. Am văzut însă că P.N.Ț. a fost evacuat în toamna 1945 din sediul din piața centrală din Alba Iulia și nu a primit alt sediu, astfel încât partidul și-a stabilit sediul oficial temporar în locuința lui Ioan C. Pop din str. General Coandă 5, mai exact în una din cele două camere pe care avocatul Emil Oțoiu le închiriasse pentru a le folosi ca birou avocațial. În acest sediu s-au ținut însă doar ședințe de partid restrânse, dar la întrunirea din 3 august 1946 se aștepta participarea a cca 30-40 membri P.N.Ț. Din acest motiv, „Ioanci” Pop a decis ca adunarea politică să se desfășoare la sediul Băncii Izvorul din Alba Iulia, unde exista spațiul necesar; în toamna 1945 mai ținuseră acolo o ședință extinsă și pe deasupra întregul Comitet de conducere al băncii era compus din membri ai Comitetului Județean P.N.Ț. Alba (Ioan C. Pop era președintele Comitetului de conducere, Nicolae Todoran administrator delegat). La întrunire au participat peste 30 membri P.N.Ț., majoritar din Alba Iulia, dar și din Sebeș, Aiud, Vințu de Jos, Abrud, Ighiu ș.a.

Autoritățile județene comuniste și P.C.R. Alba au aflat, desigur, despre ținerea acestei întruniri și s-au pregătit s-o atace, mobilizând activiștii și puținii muncitori comuniști din oraș. La rândul lor, membrii P.N.Ț. din Alba Iulia au aflat și ei că P.C.R. plănuia să le spargă întrunirea și l-au informat pe Ioan C. Pop, care însă nu s-a speriat și a decis că în situația că vor fi atacați vor trebui să se apere pentru a fi lăsați să-și desfășoare activitatea politică legală. După cum declara el ulterior, a informat și autoritățile referitor la acest fapt: „Am discutat cu diferiți membri ai partidului nostru că dacă vom fi atacați vom lua măsuri de apărare prin aceleași mijloace cu care suntem atacați. Am făcut și adresă scrisă

¹³ Blocul Partidelor Democratice.

¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 398, vol. 1, f. 13.

în sensul acesta dată d-lui prefect al județului și d-lui chestor”¹⁵. Era chiar ceea ce aveau nevoie liderii P.C.R. și autoritățile comuniste locale: certitudinea că în cazul în care vor provoca un incident violent membrii P.N.Ț. vor riposta, ceea ce apoi le va oferi pretextul de a-i aresta și trimite în instanță.

Cum organizația P.C.R. locală era încă destul de firavă, s-a apelat la ajutorul unor grupuri mai mari de muncitori comuniști, aduși cel mai probabil de la fabricile din Câmpia Turzii și Ocna Mureș, mulți dintre ei etnici maghiari. Avocatul Titu Liviu Matei, președintele Comitetului P.N.Ț. din plasa Vințu de Jos declara în anchetă: „Încă în stradă am observat un camion cu muncitori în str. Nicu Filipescu și alți muncitori în grupuri pe stradă strigându-se în limba maghiară să se grăbească că începe adunarea. Eu m-am dus la întrunire și am avertizat pe membrii de cele ce se pregătesc, însă totuși s-a hotărât să se țină adunarea, deoarece în local n-o să pătrundă”¹⁶. Nicolae Todoran atesta și el aducerea unor comuniști din afara orașului: „Am văzut venind dinspre gară un camion cu mai mulți oameni tineri mergând spre piață. Am bănuțit că aceștia merg să ne zădărnicească ședința (...) Ajungând la bancă ni s-a spus că P.C.R. a adunat oameni care să zădărnicească întrunirea”¹⁷.

Todoran – secretarul Comitetului Județean P.N.Ț. Alba – a susținut că el a încercat să-l convingă pe conducătorul organizației județene să anuleze ședința, dar acesta a refuzat: „Cu câteva zile înainte de întrunire am discutat cu Ioan Pop să nu ținem adunarea în localul băncii că probabil vom fi atacați, aceasta datorându-se unei impresii a mea după ce fusesem atacați la Abrud și în alte părți. Ioan Pop, neluând în serios aceasta, a spus că este de credința că nu vom fi atacați chiar în Alba Iulia”¹⁸. Totuși, probabil în scop de intimidare în cazul unui eventual atac, „Ioanci” Pop a comis eroarea de a lua asupra sa un pistol Browning vechi (expertiza ulterioară a stabilit că era ruginit), dar pentru care nu avea permis de port-armă.

Întrucât sediul P.C.R. Alba Iulia se afla tot în Piața Mihai Viteazu, acolo fiind adunați activiștii și muncitorii comuniști, imediat ce liderii P.N.Ț. au intrat în Banca Izvorul, Gheorghe Dumitrescu, secretarul organizației P.C.R. Alba Iulia, a dat semnalul începerii atacului. Pentru început, grupul de circa 40 membri ai P.C.R. (activiști, primari comuniști din comunele din jurul Albei Iulia, muncitorii aduși) s-a deplasat în fața băncii și a început să scandeze diferite lozinci politice anti-P.N.Ț.: „Jos Maniu!”, „Jos maniștii! Jos fasciștii!”, „Huliganii!” etc. Cum însă, la cererea lui Ioan Pop, liderii P.N.Ț. din bancă nu au răspuns provocării, comuniștii au încercat să intre în bancă pentru a sparge adunarea, dar într-un prim moment au fost respinși. „Ioanci” Pop au cerut să fie

¹⁵ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.612, f. 26.

¹⁶ *Ibidem*, f. 19.

¹⁷ *Ibidem*, f. 18.

¹⁸ *Ibidem*, f. 40.

anunțate autoritățile de incidentul în desfășurare, dar cele care aveau atribuții în acest sens nu au putut fi contactate, în timp ce cele care au putut fi contactate nu aveau atribuții și nu au intervenit. Nicolae Todoran declara: „Ioan Pop m-a rugat să înștiințez Poliția. Împreună cu Oțoiu, am cerut legătura telefonică, dar nu am obținut-o. Am cerut Parchetul la telefon și mi s-a răspuns că d-l procuror nu este momentan în birou”¹⁹. Profesorul Ioan Dumitrescu: „Am telefonat la Legiunea de Jandarmi pentru a trimite o patrulă ca să împiedice incidentul, unde mi s-a răspuns că nu este în raionul lor și nu pot interveni decât la cererea Chesturii”²⁰. Același răspuns a fost primit și de la Garnizoana Alba Iulia.

Cum autoritățile nu au intervenit, comuniștii și-au putut desfășura atacul nestingheriți și-n foarte scurt timp au pătruns în bancă printr-o intrare secundară și apoi au spart și ușa de la intrarea principală. Imediat ce au intrat în bancă, atacatorii s-au îndreptat direct către Ioan C. Pop, pe care au început să-l lovească în cap, profitând de faptul că membrii P.N.Ț. prezenți au fost complet surprinși de evenimente și inițial l-au lăsat singur, neapărându-l (cei drept, unii dintre ei au fost la rândul lor ținta violențelor). Declarațiile unora dintre membrii P.N.Ț. sunt elocvente:

➤ Ioan Cușută: „La un moment dat, atât prin ușa din curte, cât și prin ușa din față au intrat în sala unde eram adunați mai mulți indivizi care s-au îndreptat spre dr. Ioan Pop, pe care au început să-l ia la bătaie, iar nouă ne-au spus să ieșim afară”

➤ Nicolae Marcu: „s-au îndreptat spre Ioan Pop, prinzându-l de piept și spate”

➤ Pompiliu Medrea: „S-au îndreptat spre d-l președinte Ioan Pop lovindu-i pe toți care erau în cale și în special a fost lovit protopopul Simu. Mare parte a membrilor P.N.Ț. au fost evacuați, iar o parte s-au refugiat benevol (...) Am căutat să apărăm pe d-l președinte, însă eram prea puțini și atunci au năvălit pe dânsul și l-au lovit și eu l-am văzut plin de sânge”

➤ Emil Oțoiu: „am văzut pe Ioan Pop plin de sânge pe față în fundul sălii, voind să intru înăuntru, am fost lovit și dat înapoi și ni s-a spus să evacuăm sala și am văzut că Ioan Pop venea spre ieșire și era plin de sânge”

➤ Ioan Popa-Zlatna: „s-au repezit la Ioan Pop și l-au lovit (...) l-am văzut însângerat la frunte în partea dreaptă”

➤ Nicolae Todoran: „Circa 6 oameni tineri, pe care nu-i cunosc (...) au început să lovească pe Ioan Pop, iar alții pe protopopul Simu și pe alți membri ai partidului nostru. Eu am intervenit și am încercat să-l apăr pe Ioan Pop, dar am fost prins de alții, lovit și împins spre ieșirea laterală (...) Am văzut pe Ioan Pop rezemat de cuptor și cu capul însângerat. În acel moment am auzit pe Emil

¹⁹ *Ibidem*, f. 18.

²⁰ *Ibidem*, f. 29.

Oțoiu, zicând: «Haideți măi, că-l omoară pe șeful!». Am încercat să trec din nou în localul băncii, dar am fost din nou lovit și oprit».

➤ Ioan Berciu: „am văzut că Ioan Pop vine în curte plin de sânge și singur”²¹.

Ioan C. Pop a scos pistolul sperând să-i sperie pe agresori, dar aceștia l-au dezarmat cu rapiditate și au continuat să-l lovească. La ședință însă venise înarmat și notarul Gheorghe Șandru, din Ighiu, care fiind atacat de secretarul P.C.R. Gheorghe Dumitrescu a tras trei focuri de armă înspre el, rănindu-l destul de grav cu un glonț, după care a fost și el dezarmat. Comuniștii au evacuat din sală toți membrii P.N.Ț. (care nici nu apucaseră să deschidă ședința), iar „Ioanci” Pop și protopopul greco-catolic Ioan Simu (Sebeș, 72 ani), care ambii au fost grav bătuți, au fost îngrijiți în locuința din apropiere a unui membru P.N.Ț.

Imediat după incident, victimele au anunțat telefonic Poliția și Parchetul, cu care de data aceasta au reușit să ia legătura, deoarece acestea erau pregătite să intervină ca să îi aresteze pe toți membrii P.N.Ț. prezenți la adunare. La bancă au descins chestorul Gheorghe Cuteanu, conducătorul Chesturii de Poliție a Municipiului Alba Iulia, și comisarul de Siguranță Simion Hațegan. Cei doi au procedat pe loc la arestarea tuturor celor zece lideri P.N.Ț. pe care i-au mai găsit la fața locului (unii plecaseră acasă). Cercetarea cazului și anchetarea liderilor P.N.Ț. a fost coordonată de Aurel Taflan, prim procurorul Parchetului Tribunalului Alba. Imediat, comisarul Hațegan a informat telefonic Direcția Poliției de Siguranță din Direcția Generală a Poliției, referitor la incidentul petrecut, cu precizarea: „conducătorii P.N.Ț. au fost reținuți la Poliție, unde procurorul Taflan procedează la anchetarea cazului, în colaborare cu organele polițienești”²².

Atacatorii au fost aduși și ei la Poliție, dar doar ca martori ai acuzării, declarațiile lor fiind pline de falsuri și de contraziceri, cea mai sfruntată fiind aceea că ei manifestau pașnic prin oraș „strigând lozinci democratice la adresa guvernului și contra fasciștilor”, dar când au trecut prin fața băncii au fost atacați cu focuri de armă din interior de către membrii P.N.Ț. „și atunci populația indignată a pătruns înăuntru”²³. De asemenea, majoritatea „mărturiilor” acestora induc ideea că Ioan C. Pop ar fi fost cel care a tras cu pistolul în secretarul P.C.R., fiind evident faptul că liderul județean al P.N.Ț. era ținta lor politică principală pe care-o doreau eliminată din viața publică în contextul alegerilor electorale.

²¹ *Ibidem*, f. 17-19.

²² *Ibidem*, f. 60.

²³ *Ibidem*, f. 54.

Pe deasupra, autoritățile au procedat și la trucarea locului incidentului, sala unde au avut loc violențele fiind rearanjată ca și cum în interior nu ar fi avut loc nici o bătaie, manifestații comuniști doar dezarmându-i pe Ioan C. Pop și Gheorghe Șandru. Totul a fost apoi fotografiat, fotografiile fiind depuse de procurorul Taflan ca probe la dosar care să ateste că membrii P.C.R. nu ar fi comis nici un fel de violențe în bancă²⁴.

În noaptea de 3/4 august 1946 și în zilele următoare au fost arestați de Poliție alți 17 lideri P.N.Ț. prezenți la întrunire, inclusiv protopopul Simu, deși acesta era în vârstă și fusese bătut destul de serios („am fost lovit din spate cu un scaun peste ureche și cap și apoi cu o lampă electrică de birou am fost lovit peste cap și urechea stângă”²⁵). Nu s-a reușit însă arestarea lui Gheorghe Șandru, care și-a dat seama de gravitatea gestului său și a dispărut de la domiciliu.

De asemenea, nu a fost arestat nici Ioan C. Pop, deși procurorul și Siguranța au dorit-o, fiindcă era intransportabil din cauza loviturilor primite, însă el a fost plasat sub pază. Procurorul Taflan și chestorul Cuteanu l-au interogat acasă („l-am aflat în pat bolnav”). Referitor la violențele cărora le-a căzut victimă, „Ioanci” Pop le-a declarat: „Manifestanții din stradă au pătruns în sală atât pe ușa din față, cât și pe ușa tipografiei. I-am somat să se retragă, dar au refuzat, începând să se îmbrâncească cu unii și cu alții, vociferând și insultând pe membrii mai bătrâni și pe unii chiar bătându-i. Apoi vreo patru-cinci inși au sărit pe mine și au început să mă lovească cu pumnii în cap și în față și m-au lovit și cu un corp tare în cap de mai multe ori, încât mi-am cam pierdut cunoștința, și în acest timp am auzit mai multe împușcături și am simțit că cei care mă lovesc s-au îndepărtat, îndreptându-mă și eu spre ieșirea din curte, de unde apoi am fost luat și dus de cineva”. Liderul P.N.Ț. a negat însă faptul c-ar fi fost înarmat cu un pistol, știind foarte bine că purtarea unei arme de foc fără autorizație era o infracțiune penală care-i putea aduce condamnarea: „Eu nu am avut armă și declar că nici nu am avut și nici nu am întrebuințat niciodată armă”²⁶.

Conducerea Inspectoratului Regional de Poliție (I.R.P.) Sibiu a ordonat Chesturii de Poliție a Municipiului Alba Iulia ca Ioan C. Pop „să fie reținut la oficiul Poliției”, dar procurorul Taflan a cerut totuși avizul unei comisii medicale

²⁴ Procesul-verbal întocmit de Aurel Taflan: „Scaunele și mobilierul erau în bună stare și aranjate în așa fel încât s-a putut constata că acolo a avut loc o întrunire, numai câteva au fost deranjate, probabil în momentul când s-a evacuat sala. Casele de bani, dulapurile, birourile, registrele și actele bancare erau în bună stare și intacte, pe jos fiind căzute doar vreo câteva broșuri din legea electorală. Alte stricăciuni nu s-au constatat. Așa cum se găsește sala se depun la dosar și fotografii” (*ibidem*, f. 16). În schimb, declarația lui Ioan Cușută atestă faptul că realitatea fusese alta: „Mobilierul din sala unde ne-am întrunit s-a stricat și rupt pe motiv că a avut loc acolo o bătaie între ambele părți, desigur că s-au spart și sticlele și s-au rupt scaunele. Am auzit că s-a spart și un geam de la ușă” (*ibidem*, f. 17).

²⁵ *Ibidem*, f. 34.

²⁶ *Ibidem*, f. 26.

compusă din Zeno Munteanu (medicul șef al jud. Alba), Ioan Cadariu (medicul șef al orașului Alba Iulia) și Isac Abraham (medic Ambulatoriul Policlinic Alba Iulia). La 5 august 1946 Comisia a întocmit un *Raport medico-legal* cu următoarele concluzii: „Leziunile constatate au fost produse prin lovire cu obiect contondent și necesită tratament medical timp de încă 5 zile, după care trebuie revăzută starea. În timpul acesta este netransportabil”²⁷.

Prim procurorul Aurel Taflan s-a mișcat foarte rapid și exact în sensul dorit de regimul comunist și de conducerea P.C.R. Alba. De altfel, într-un raport către centru al șefului I.R.P. Sibiu se dădeau asigurări că ancheta procuraturii va decurge așa cum se așteptau autoritățile comuniste: „Cercetările se fac de către organele Chesturii de Poliție Alba Iulia și de d-l procuror Taflan Aurel, bun democrat, ce lasă să se întrevadă că cercetările se vor efectua în mod obiectiv”²⁸. Taflan a dispus efectuarea de percheziții la domiciliile lui Ioan C. Pop și a altor lideri P.N.Ț. din Alba Iulia, sperând să descopere și eventuale alte arme de foc sau a unor probe colaterale pentru trimiterea lor în judecată, dar rezultatul acestora a fost negativ. De asemenea, Taflan a exonerat autoritățile locale de orice răspundere, luând de la Ioan C. Pop și membrii P.N.Ț. arestați declarații prin care aceștia recunoșteau că sediul P.N.Ț. nu era în Banca Izvorul și că nu ceruseră autorităților nici o autorizație pentru a ține o întrunire politică acolo și nici nu le anunțaseră că aceasta va avea loc. Expertiza celor două pistoale a atestat că cel care a tras focurile de armă a fost Gheorghe Șandru, în timp ce pistolul luat de la „Ioanci” Pop avea „ghinturile țevii complet șterse și cu mâncături vechi de rugină”²⁹. Taflan a dispus efectuarea unei contraexpertize, posibil sperând ca rezultatul să indice că și Ioan C. Pop ar fi tras, dar concluzia tehnică a fost aceeași.

La 6 august 1946, după doar trei zile de anchetă, prim procurorul Aurel Taflan a încheiat cercetările și a întocmit raportul aferent, un raport în care realitatea a fost trucată, în total acord cu așteptările puterii politice de tip comunist, întreaga vină fiind aruncată pe liderii P.N.Ț., atacatorii comuniști fiind complet exonați. Practic, în raportul lui Taflan victimele reale au fost transformate în agresori, iar agresorii reali au fost prezentați drept victime. Încă din primul paragraf se susține că liderii P.N.Ț. „s-au întrunit în mod clandestin” în localul băncii „din motive de discreție”, cu toate că banca se afla... în piața centrală orașului și lângă sediul P.C.R. În paralel, un grup de localnici și „alții veniți la târg din provincie” au manifestat prin oraș „strigând lozinci pentru guvern și contra reacționarilor și fasciștilor”, iar când s-au apropiat de bancă, „la un moment dat trăgându-se un foc de revolver din interiorul băncii (...) populația

²⁷ *Ibidem*, f. 46.

²⁸ *Ibidem*, f. 64.

²⁹ *Ibidem*, f. 57.

manifestantă, indignată, a pătruns în interiorul băncii, unde a avut loc o busculadă între ambele partide”, în timpul căreia a fost împușcat secretarul P.C.R. Gheorghe Dumitrescu, iar apoi Șandru și „Ioanci” Pop au fost dezarmați³⁰.

În concluzie, la 7 august 1946 Taflan a dispus trimiterea în judecata Curții Marțiale Sibiu a lui Ioan C. Pop și Gheorghe Șandru pentru tentativă de omor („se fac vinovați de călcarea dispozițiilor art. 473 C.P. și art. 1 din Legea nr. 91 din 23 februarie 1946, prin faptul că în 3 august 1946 au rănit grav prin împușcare pe Dumitrescu Gheorghe”) și pentru deținere de armă fără autorizație. De asemenea, au fost trimiși în judecată și alți 23 lideri P.N.Ț. prezenți la întrunire, „ca și complici la fapta comisă de primii doi” (trei lideri P.N.Ț. au fost puși în libertate). Cu excepțiile lui Gheorghe Șandru („până în prezent nu a putut fi prins”), Ioan C. Pop și protopopul Simu („care sunt intransportabili”), toți ceilalți lideri P.N.Ț. au fost trimiși în judecată în stare de arest, în aceeași zi fiind predați Parchetului Curții Marțiale Sibiu³¹.

Practic, dintr-o singură lovitură, întreaga conducere a organizației județene a P.N.Ț. Alba (președintele, secretarul general, președinții de organizații orășenești și de plasă, președinți de organizații comunale) a fost scoasă din funcțiune încă de la începutul campaniei electorale, ceea ce desigur că a afectat foarte mult din punct de vedere organizatoric activitatea P.N.Ț. în județ, la care pe deasupra s-a adăugat și timorarea membrilor și aderenților partidului. P.N.Ț. Alba nu apucase nici măcar să-și stabilească lista de candidați pentru alegeri, iar autoritățile comuniste probabil au scontat și pe faptul că după o astfel de acțiune represivă nu vor mai fi foarte mulți doritori să candideze pe lista P.N.Ț. sau să desfășoare propagandă politică publică vizibilă pentru acest partid.

În așteptarea procesului, Serviciului Poliției de Siguranță din I.R.P. Sibiu informa la 9 august 1946 Direcția Poliției de Siguranță din Direcția Generală a Poliției (D.G.P.) că va supraveghea cazul îndeaproape pentru a se asigura că totul va decurge așa cum își dorea regimul comunist: „Vom raporta termenul ce se va fixa pentru judecată, cine va forma completul de judecată, cine vor fi apărătorii acuzatorilor, cu arătarea antecedentelor și orientărilor lor politice actuale, precum și modul cum vor decurge dezbaterile”³².

Dar până la desfășurarea procesului, P.C.R. Alba a trecut și la instrumentarea politică, prin intermediul propagandei, a violențelor de la Banca Izvorul, acesta fiind și unul dintre obiectivele secundate urmărite prin provocarea și declanșarea incidentului. După evacuarea liderilor P.N.Ț. din sala unde doreau să țină ședința, membrii P.C.R. au continuat să manifesteze în

³⁰ *Ibidem*, f. 15.

³¹ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 631.181, vol. 1, f. 6.

³² A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.612, f. 11.

centrul orașului, unde după un eveniment de o asemenea natură desigur că se adunaseră mulți localnici, după cum atestă și raportul lui Aurel Taflan: „am găsit în fața localului multă lume adunată care vocifera și striga lozinci de «Jos fasciștii!»”³³. Către seară, autoritățile comuniste din județ și Alba Iulia au organizat o demonstrație politică pro-P.C.R., semnificativă ca participare pentru nivelul orașului și mai ales pentru nivelul aderenței pe care partidul comunist o avea în acel moment în județ. Conform unei note telefonice a șefului I.R.P. Sibiu, „un număr de cca 500 persoane ce fac parte din organizațiile politice din B.P.D. au manifestat în fața Primăriei Alba Iulia, înfierând atacul mișelesc al național-țărăniștilor”³⁴. Relevant este și faptul că la această demonstrație politică au luat cuvântul conducătorii mai multor autorități civile județene (prefectul Emil Bucur, primarul Iosif Stoica, cpt. Costea Emil – comandantul Legiunii de Jandarmi Alba), precum și reprezentanții mai multor formațiuni politice pro-comuniste din B.P.D., dar și „un reprezentant al muncitorilor din Turda”, ceea ce opinăm că este un argument care susține afirmația noastră că muncitorii comuniști din Turda au fost implicați în incidentul de la Banca Izvorul.

La 9 august 1946, incidentul a fost „popularizat” pe prima pagină din *Lupta Ardealului*, ziarul oficial al Comitetului Regional P.C.R. Cluj. În articolul semnat de N. Farc, pretins corespondent din Alba Iulia, în scop propagandistic, unii dintre liderii P.N.Ț. implicați au fost etichetați politic ca aparținând ideologiei naziste („ziaristul fascist” Popa-Zlatna, „fostul notar antonescian” Gheorghe Șandru), contextul extern fiind foarte prielnic în acest sens, presa fiind plină cu știri referitoare la desfășurarea procesului de la Nürnberg. Cititorii erau informați că liderul P.N.Ț. Alba, Ioan C. Pop (prezentat ca numindu-se Ionel Pop), a agitat un pistol în fața manifestațiilor comuniști, dar a fost dezarmat. Referitor la demonstrația din fața primăriei, „ziaristul” arăta că ar fi fost un mare miting de condamnare a agresiunii contra secretarului P.C.R. comise de liderii P.N.Ț., miting la care ar fi participat „zeci de mii de muncitori și cetățeni din oraș”, care au trimis o telegramă guvernului cerând condamnarea aspră a făptașilor³⁵.

Incidentului i s-a dat și o interpretare politică externă dorită de regimul comunist, după cum preciza ambasadorul U.R.S.S. Kavtaradze în informarea pe care a făcut-o la 13 noiembrie 1946 către M.A.E. al U.R.S.S. referitor la campania electorală din România: „Liderii partidelor istorice au început cu mitinguri de masă. Dar, după scurt timp, s-au petrecut evenimente care le-au impus schimbarea tacticii. Problema constă în faptul că ei nu au fost peste tot

³³ *Ibidem*, f. 17.

³⁴ *Ibidem*, f. 64.

³⁵ *Lupta Ardealului*, nr. 1, 9 august 1946, p. 1.

întâmpinați cu prietenie de către populație. Astfel, uneltirile lui Penescu în Pitești și ale lui Ionel Pop în Alba Iulia s-au terminat cu bătăi și cu fuga lor³⁶.

Între timp, instrumentarea juridică a dosarului celor trimiși în judecată a continuat la Curtea Marțială Sibiu, care, pe parcurs, a decis să mențină acuzațiile doar împotriva lui Gheorghe Șandru și Ioan C. Pop, cauza fiind clasată în ceea ce-i privește pe ceilalți 23 lideri P.N.Ț. trimiși în judecată, care au fost eliberați din arest. De asemenea, în cazul lui Ioan C. Pop s-a renunțat la acuza de „tentativă de omor”, care nu putea fi probată, fiind reținută doar învinuirea de deținere și port de armă fără autorizație. La 1 noiembrie 1946 procesul a fost judecat la Curtea Marțială Sibiu, când Ioan C. Pop a fost condamnat la 3 ani î.c. pentru „deținere de armă”, iar Gheorghe Șandru la 10 ani temniță grea pentru „tentativă de omor”³⁷. Ambii au făcut apel la Curtea Marțială de la Cluj, care în primăvara anului 1947 a judecat recursul, iar „Ioanci” Pop a fost achitat³⁸.

Pe întreaga perioadă a desfășurării procesului de fond de la Sibiu și a recursului de la Sibiu, Ioan C. Pop s-a aflat în postură oficială de arestat, dar în practică a stat fie la domiciliu sub pază ca fiind netransportabil (timp de două luni), fie internat în spital, inițial la Spitalul de Stat Sibiu, de unde – după ce a fost condamnat la 3 ani î.c. – a fost transferat la Spitalul Militar Sibiu, fiind externat la 26 aprilie 1947, după ce-a fost achitat de către Curtea Marțială Cluj.

Autoritățile comuniste nu au acordat o mare atenție verificării dacă starea sănătății lui „Ioanci” Pop era atât de gravă încât să nu stea în arest sau să nu fie trimis în penitenciar după pronunțarea condamnării pe fond. În acel moment, toamna anului 1946, interesul major al conducerii P.C.R. Alba și al autorităților din județ era acela al scoaterii din viața politică și publică, pe perioada desfășurării campaniei electorale, a liderului principalului partid de opoziție. Iar din acest punct de vedere obiectivul a fost atins. Până în octombrie 1946 el a fost izolat la domiciliu sub pază, apoi a fost mutat pentru siguranță la spitalul din Sibiu, pentru a se contracara mai ușor eventualele încercări de a-l contacta ale unor fruntași locali ai P.N.Ț. Alba. Ulterior, Ioan C. Pop declara: „La alegerile din 1946 eu nu am putut lua parte deoarece la începerea campaniei electorale, la 3 august 1946, am fost atacat și am zăcut două luni cu rănilor primite, iar după aceea am fost deținut (...) În campania din 1946 n-am putut lua parte nici în calitate de candidat, nici ca alegător”³⁹.

În primăvara anului 1947, Chestura de Poliție a Municipiului Alba Iulia a redactat o nouă fișă biografică referitoare la Ioan C. Pop, semnată de prim chestorul dr. Ilian Iuliu și de șeful Biroului Siguranță, comisarul Giurgiu Grigore, impropriu însă numită nouă, deoarece reia identic amintita fișă din vara

³⁶ Scurtu 1996, p. 436-437.

³⁷ A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 8.865, vol. 9, f. 415.

³⁸ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 9.

³⁹ *Ibidem*, f. 35.

anului 1946, cu unica adăugare că a fost judecat și condamnat pentru incidentul de la Banca Izvorul⁴⁰.

A doua arestare (iulie 1947). Dizolvarea P.N.Ț. de către guvern

Ioan C. Pop nu se va bucura prea mult timp de libertate, mai precis doar trei luni, întrucât a fost din nou arestat, la 25 iulie 1947, de către Serviciul Județean de Siguranță (S.J.S.) Alba, în baza Ordinului M.A.I. nr. 18.000/1947⁴¹. Ordinul prin care a fost arestat liderul organizației P.N.Ț. Alba nu l-a vizat însă exclusiv și nominal pe acesta, ci se încadrează în valul de represiune îndreptat de puterea politică împotriva P.N.Ț. după reținerea, la 14 iulie 1947, la Tămădău, a mai multor lideri ai partidului care doreau să părăsească țara în mod ilegal.

Decizia politică aferentă fusese luată în prealabil de către conducătorii regimului comunist la ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.R. din 17 iulie 1947 (dată până la care Iuliu Maniu și Ion Mihalache deja fuseseră arestați), când – printre altele – au hotărât „arestarea întregului Comitet Executiv al P.N.Ț.” și „arestarea cadrelor mijlocii active ale P.N.Ț.”. Ca pretext pentru acest val represiv, conducătorul P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, a invocat faptul că tentativa de evaziune de la Tămădău ar fi constituit un „complot împotriva independenței statului român și a regimului democrat”⁴². De asemenea, ca o consecință a aceluiași fapt, la 30 iulie 1947, a fost publicat, în „Monitorul Oficial”, Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1.027, prin care s-a anunțat faptul că începând din acea zi P.N.Ț. nu mai avea dreptul să activeze în mod oficial ca partid politic legal, toate sediile sale au fost confiscate de către stat, iar toate arhivele partidului au fost preluate de către Siguranță⁴³.

Ioan C. Pop nu a fost singurul lider P.N.Ț. din jud. Alba arestat în această amplă operațiune a Siguranței desfășurată la nivel național. Cum a fost aplicată la nivelul jud. Alba amintita hotărâre politică represivă luată de conducerea P.C.R. reiese dintr-un raport ulterior al S.J.S.P. Alba: „În conformitate cu ordinele superioare, s-a procedat la ridicarea și internarea tuturor conducătorilor P.N.Ț., a celor care au făcut parte din Comitetul județean, plasă și comună. Cu această ocazie, au fost arestați toți conducătorii P.N.Ț., afară de Tudoran Nicolae, care profitând de imunitatea parlamentară a dispărut de la domiciliu. Au mai dispărut și alții, ca: Baba Alexandru, vicepreședinte al organizației județene, care a fost apoi arestat la Cluj; Mârza Traian, avocat, cu funcția de secretar al Tineretului, care apoi s-a prezentat singur; Oțoiu Emil, care după ce a dispărut a fost prins”⁴⁴.

⁴⁰ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.612, f. 2.

⁴¹ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 2.

⁴² A.M.R., fond *Microfilme*, rola AS1-399, c. 778.

⁴³ Nițu 2008, p. 443.

⁴⁴ A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 398, vol. 1, f. 14-15.

Cu toate că nici la momentul acestei arestări starea sănătății lui „Ioanci” Pop nu era prea bună, el s-a „bucurat” de un tratament cu totul diferit față de cel de la arestarea din anul anterior. Închis la 25 iulie 1947 în arestul Serviciului Județean de Siguranță Alba, urmând ca apoi să fie trimis în detenție într-un penitenciar, el a depus o cerere de a executa arestul la domiciliu sub pază, însoțită ca argument de un certificat medical eliberat de Serviciul Sanitar al Municipiului Alba Iulia. La 27 iulie 1947, comisarul Giurgiu Grigore, șeful S.J.S. Alba, a raportat situația către I.R.S. Sibiu, cu precizarea că din certificatul medical prezentat de Ioan C. Pop „rezultă că susnumitul se află în stare gravă și netransportabil”. La 30 iulie 1947, inspectorul Crăciun Gheorghe, șeful Inspectoratului Regional de Siguranță (I.R.S.) Sibiu, a transmis ordinul rezolutiv ca liderul P.N.Ț. Alba să fie tratat medical în arest și să fie internat în spital doar dacă acest fapt era considerat necesar de către o comisie formată din trei medici în care regimul avea încredere: „Dacă Ioan Pop este bolnav poate un doctor să-i dea injecții. Dacă este bolnav greu să-l viziteze trei doctori bine verificați și dacă toți acești doctori îl găsesc pentru internare să-l interneze”⁴⁵. Respectiva comisie l-a consultat pe „Ioanci” Pop chiar a doua zi, fiind compusă din Zeno Muntean (medicul șef al jud. Alba), Ioan Cadariu (medicul șef al orașului Alba Iulia) și Samoil Ostfeld (medic oculist), și a emis un nou certificat medical: „suferă de miocardită cronică cu tensiune arterială 24-13, aritmie pronunțată, tulburări vizuale de natură hipertensivă și arterită uremică la degetele membrelor inferioare”. Concluzia comisiei medicale era foarte clară: „Având în vedere starea de boală serioasă de care suferă, pentru a preîntâmpina eventuale complicații, propunem internarea lui Ioan Pop într-un serviciu spitalicesc”⁴⁶.

Cu toate că certificatul medical satisfăcea cerințele ordinului al inspectorului Crăciun, „Ioanci” Pop nu a fost internat în nici un spital, fiind ținut în continuare în arestul S.J.S. Alba. La 1 august 1947, liderul P.N.Ț. a înaintat o nouă cerere către șeful S.J.S. Alba, solicitând în mod iluzoriu ca, în acord cu starea lui de sănătate, să fie pus sub pază la domiciliu. Crezând că autoritățile comuniste îl doresc doar plecat din Alba Iulia pentru a nu mai putea avea nici un fel de contact cu membrii P.N.Ț. din oraș, de data aceasta el a solicitat să fie plasat sub arest la moșia sa de la Țelna, arătând că acolo fiind liniște își va putea îngriji sănătatea mai bine și „mai pot lua și da dispoziții la lucrarea viei și livezii de pomi, pe care singur am creat-o și condus-o și care, din pricina lipsei mele, suferă prea simțitor”. „Ioanci” Pop mai arăta că la Țelna ar fi fost ușor de păzit, că se arăta dispus de a depune o substanțială garanție financiară și că oricum nici sănătatea, dar mai ales nici onoarea nu-i permiteau să fugă de sub arest: „Dacă ar fi de lipsă o pază, se poate face de către organele comunale, primăria fiindu-mi

⁴⁵ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 2, f. 44.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 46.

vecină, iar postul de jandarmi la 2 km, având și legătură telefonică. De altfel, nu sunt în situația de a face încercări de dispariție și nu-mi îngăduie nici demnitatea. Pentru tot cazul, fac o garanță de 50 milioane lei”⁴⁷.

Comisarul Giurgiu Grigore nu doar că nici nu a luat în considerare cererea lui Ioan C. Pop și certificatele medicale care atestau starea sa precară de sănătate din acel moment, care necesita internarea într-un spital, dar a început chiar să-l ancheteze timp de mai multe zile. Șeful S.J.S. Alba era interesat să obțină de la fostul lider al P.N.Ț. Alba eventuale declarații incriminatoare privind activitatea politică desfășurată de P.N.Ț. în ultimul an, dar mai ales declarații de desolidarizare cu ultimele acțiuni ale lui Iuliu Maniu și ale restului membrilor conducerii centrale a P.N.Ț. (toți fiind deja arestați). Mai exact, Siguranța Alba a dorit ca Ioan C. Pop să-și exprime în scris opinia sa de condamnare a încercării conducerii P.N.Ț. de a trimite ilegal în străinătate mai mulți lideri ai partidului.

În pofida stării sănătății sale și a presiunii la care a fost supus de către șeful S.J.S. Alba (nu avem nici un probă care să indice posibilitatea ca liderul P.N.Ț. Alba să fi fost maltratat fizic în arest), Ioan C. Pop și-a păstrat demnitatea și în aceste momente și a refuzat sau eludat să dea declarații politice în sensul dorit de autoritățile represive.

Referitor la primul aspect de interes pentru Siguranță, cel al activității desfășurate de P.N.Ț. în perioada 1946-1947, Ioan C. Pop nici nu prea avea ce să declare, întrucât el – fiind bolnav și aflându-se atât de puțin timp în libertate – practic n-a mai desfășurat nici un fel de activitate politică. Atât la interogatoriu din 1 august 1947, cât și la cel din 3 august 1947, el a precizat că a condus efectiv organizația P.N.Ț. Alba până la data de 3 august 1946, când a fost bătut în incidentul de la Banca Izvorul și apoi pus sub stare de arest. Arăta nu doar că „pentru activitatea politică de până aici îmi asum răspunderea”, dar și că „sub durata acestei activități, mă solidarizez întru-toate cu activitatea partidului”. Dar începând din 3 august 1946 el nu a mai condus *de facto* activitatea organizației P.N.Ț. Alba, chiar dacă *de jure* el era președintele Comitetului Județean P.N.Ț. Alba. Aceasta întrucât fie s-a aflat în stare de arest, fie a fost internat la pat, fie – în cele trei luni cât a fost liber în anul 1947 – s-a retras la moșia sa de la Țelna, de asemenea din motive de sănătate („am urmat tratament la domiciliu”). În toată această perioadă, organizația P.N.Ț. Alba a fost condusă în mod efectiv de către Biroul și Secretariatul Comitetului Județean P.N.Ț., „la care eu nu am putut contribui, fiind absent și bolnav”⁴⁸.

Ioan C. Pop a eludat și cererile insistente ale comisarului Giurgiu de a semna o declarație în numele Comitetului Județean P.N.Ț. Alba de condamnare

⁴⁷ *Ibidem*, f. 47-48.

⁴⁸ *Ibidem*, vol. 1, f. 40-41.

a „fugii de la Tămădău” și a încercării conducerii P.N.Ț. de a-și trimite o parte din lideri în statele occidentale. Argumentul de care s-a folosit a fost tocmai acela că în ultimul an el practic fusese decuplat de la activitatea partidului: „Întâmplările mai recente nu le cunosc și deci nu pot face declarații oficiale (...) În astfel de împrejurări, nu mai sunt îndreptățit a face declarații în numele organizației (...) Întâmplările mai recente îmi sunt complete necunoscute, am știre despre ele numai din auzite. Ar fi o ușurință din partea mea a mă pronunța pro sau contra”. Presat de anchetator, la 3 august 1947 el e făcut o minimă concesie, declarând că dacă faptele conducerii P.N.Ț. chiar se vor dovedi a fi îndreptate contra României atunci el nu era de acord cu ele: „Dacă într-adevăr aceste evenimente și măsurile luate ar fi contrare și primejdioase intereselor adevărate ale țării și neamului nostru este firesc lucru că nu le pot nici aproba și nici urma”. Fostul conducător al organizației P.N.Ț. Alba preciza și faptul că nu va mai activa în cadrul partidului, fapt firesc din moment ce P.N.Ț. fusese scos în afara legii („având în vedere că P.N.Ț., după cum am înțeles, ar fi dizolvat și lipsit de orice activitate, urmează ca și eu să purced în cadrele legale”), și chiar va înceta orice activitate politică („agravându-mi-se starea sănătății mele, care reclamă mereu liniște și tratament special și permanent, am luat hotărârea de a nu mai activa în viața politică, ale cărei agitații nu le-aș mai putea suporta”)⁴⁹.

La câteva zile după aceste interogatorii, Ioan C. Pop a fost transferat din arestul S.J.S. Alba în detenție la Penitenciarul Aiud.

Măsurile represive luate de autorități asupra lui „Ioanci” Pop au continuat. Astfel, la 6 decembrie 1947, locuința sa din Alba Iulia a fost naționalizată. După cum am arătat, Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1.027/30 iulie 1947 prevedea și confiscarea de către stat a tuturor sediilor P.N.Ț. De asemenea, ne reamintim faptul că din toamna anului 1945 sediile Comitetului Județean P.N.Ț. Alba și al Comitetului Orășenesc P.N.Ț. Alba Iulia se aflau din punct de vedere oficial în două camere din locuința lui Ioan C. Pop din str. General Coandă (redenumită ulterior str. Vasile Roaită), nr. 5. Legal, statul ar fi trebuit să confişte doar cele două camere, dar, profitând de acest fapt, Primăria Alba Iulia a emis o decizie de naționalizare a întregului imobil, argumentată și de faptul că urma să instaleze acolo un orfelinat. Anunțat că trebuie să evacueze imobilul în 24 de ore, Pavel Pop, fiul lui „Ioanci” Pop⁵⁰, a adunat mai mulți foști membri P.N.Ț. din oraș și au mutat de urgență toate mobilele și obiectele în locuința unei vecine, Domnița Popescu (str. General Coandă nr. 4)⁵¹.

O altă măsură represivă l-a vizat pe Pavel Pop, care după trimiterea tatălui său în detenție a fost comprimat din poziția de medic la Spitalul de Stat

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ El mai avusese și un alt fiu, Dorin Pop (fost asistent universitar la Facultatea de Drept din Cluj), care însă era decedat. De asemenea, Ioan C. Pop era văduv în acel moment.

⁵¹ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 11.

din Sebeș, dar care totuși a reușit să-și deschidă un cabinet particular în Sebeș unde să profeseze.

La 23 ianuarie 1948, Ioan C. Pop a fost eliberat din Penitenciarul Aiud⁵². Nici una din informațiile obținute de Siguranță din anchetarea liderilor P.N.Ț. arestați și apoi condamnați în procesele Iuliu Maniu, Cercul Militar Profesional P.N.Ț. ș.a. nu s-a dovedit a fi incriminatoare pentru fostul conducător al organizației P.N.Ț. Alba. Pentru început, el s-a internat în spital la Sibiu pentru a se întreina după perioada de detenție, externându-se la 1 martie 1948. Cum locuința sa din Alba Iulia fusese naționalizată, „Ioanci” Pop și-a stabilit domiciliul la moșia sa de la Țelna, abandonând orice fel de contact cu foștii colegi de partid și dedicându-se integral pregătirilor pentru lucrările pomivitice de primăvară.

A treia arestare (martie 1948). Alegerile pentru M.A.N.

În pofida faptului că în mod real încetase orice fel de activitate politică, și de această dată „Ioanci” Pop s-a bucurat foarte puțin de libertate, după numai două luni, fiind iarăși arestat.

Mai exact, din nou contextul represiv intern i-a fost defavorabil. După abdicarea regelui Mihai și proclamarea R.P.R., Adunarea Deputaților s-a autodizolvat (la 25 februarie 1948) după ce a decis organizarea unui nou scrutin electoral general pentru alegerea unei noi puteri legislative, Marea Adunare Națională (M.A.N.). Data alegerilor generale a fost stabilită pentru 28 martie 1948, astfel încât practic imediat a început campania electorală. Cum M.A.N. urma să aibă și caracter de adunare constituantă, prima sa sarcină urmând a fi votarea primei Constituții a regimului comunist, puterea politică și-a canalizat toate eforturile politice, organizatorice, propagandistice, instituționale, dar și represive pentru ca alegerile să decurgă în sensul dorit, iar Frontul Democrației Populare (cartelul electoral umbrelă sub care P.M.R. a adunat toate formațiunile politice pe care le controla) să obțină peste 90% din mandate.

În februarie 1948, unii dintre conducătorii instituțiilor represive au informat însă conducerea P.M.R. că în țară începuseră pe alocuri să se coaguleze nuclee de opoziție – inclusiv armată – față de regimul comunist, fenomen care creștea treptat în amploare și mai ales care a cunoscut o intensificare după ce s-a anunțat data desfășurării alegerilor generale. Formele cele periculoase erau considerate a fi activitatea de reorganizare a foștilor membri ai Mișcării Legionare și apariția grupurilor de rezistență anticomunistă armată, dar, în secundar, și încercările de reorganizare ale fostelor partide politice scoase în afara legii, îndeosebi ale P.N.Ț. Aflând despre această situație, Teohari Georgescu, ministrul Afacerilor Interne, care era și membru al Biroului Politic și

⁵² Conform propriei declarații a lui Ioan C. Pop (*ibidem*, f. 15).

al Secretariatului C.C. al P.M.R., a convocat o ședință cu conducătorii principalelor structuri represive din subordinea sa: Siguranța și S.S.I. La ședință, conform lui Mircea Țigoiu (adjunct al șefului S.S.I.), el și șeful său Serghei Nicolau „am prezentat o lucrare de sinteză asupra tuturor organizațiilor subversive cunoscute de S.S.I. și am arătat că este urgent necesar a se trece la lichidarea lor în preajma alegerilor, având informații că ele se pregătesc să dea o lovitură în timpul alegerilor”.

O situație similară ar fi expus și Alexandru Nicolschi, subdirector general al Siguranței, „vorbind despre diferite organizații subversive formate din câțiva oameni (în general țărani) existente în diferite puncte ale țării”. În fața acestei situații care părea că amenință desfășurarea dorită de regim a procesului electoral, toți cei prezenți, împreună cu Teohari Georgescu, „am căzut de acord că trebuie să facem o operație comună de curățire înainte de alegeri”. Imediat S.S.I. și Siguranța au întocmit planuri de acțiune represivă concretă, iar pe baza lor „s-a obținut, la începutul lunii martie 1948, aprobarea de a trece la operații împotriva tuturor organizațiilor subversive, cu excepția legionarilor”⁵³. Prin eufemismul „operații”, se avea în vedere arestări.

Măsurile de arestare nu s-au limitat însă la membrii grupurilor de rezistență armată, ci – pe măsură ce se apropia data alegerilor, iar puterea politică era tot mai tensionată să obțină „succesul” dorit – ele s-au extins și asupra multora dintre foștii lideri locali ai P.N.Ț. și P.N.L., existând temerea (uneori îndreptățită) că aceștia pot coagula în jurul lor diverse persoane nemulțumite de regim și pot influența rezultatul alegerilor din localitățile lor. Chiar mai mult decât atât, în același scop, s-a trecut inclusiv la arestarea unora dintre candidații și liderii P.N.L. Bejan și ai Partidului Țărănesc Democrat (dr. Lupu), partide care au avut dreptul să participe la alegeri, dar împotriva cărora s-au luat măsuri represive și a căror propagandă electorală a fost complet blocată tocmai pentru a obține un număr cât mai mic de voturi⁵⁴.

Cadrul represiv amintit s-a reflectat și în jud. Alba, mai ales că unele dintre rapoartele M.A.I. au indicat faptul că alegerile nu păreau a se desfășura în liniște în județ. Astfel, într-o *Dare de seamă asupra modului cum au decurs alegerile de la 28 martie 1948*, întocmită de Comandamentul Unic General din M.A.I., se arăta că la jumătatea lunii martie 1948 regiunea Sibiu (este vorba de

⁵³ Stănescu 2023, p. 66, 70.

⁵⁴ Practic, celor două partide li s-a dat voie să participe la procesul electoral doar în ultima zi înainte de alegeri, un ordin emis de M.A.I. la 26 martie 1948 fiind – credem - ilustrativ în acest sens: „Luați măsuri ca toți candidații P.N.L. Bejan care se găsesc arestați să fie puși imediat în libertate. De asemenea, toți delegații care nu sunt reținuți pentru fapte grave să fie puși în libertate. În general, membrii P.N.L. Bejan nu trebuie considerați, chiar dacă atitudinea lor nu este pe linia guvernului, așa cum sunt considerate celelalte elemente reacționare. Se vor lua toate măsurile ca, atât în ziua de 27 martie, cât și în ziua alegerilor, membrii P.N.L. Bejan să fie liberi să-și facă propaganda lor” (Onișoru 1998, p. 49).

aria de responsabilitate a I.R.P. Sibiu, din care făcea parte și jud. Alba) era un „centru puternic manist”, iar jud. Alba a fost printre cele câteva județe din țară nominalizate ca fiind „cele mai frământate din punct de vedere politic”⁵⁵.

Prin urmare, nu aveau cum să lipsească nici arestările operate asupra unor foști lideri locali ai P.N.Ț. și P.N.L. din jud. Alba. La 24 martie 1948 a fost arestat Cornel Man (Meteș) de către Postul de Jandarmi Meteș (care l-a trimis Legiunii de Jandarmi Alba), sub motivul: „Fost șef de organizație al P.N.Ț. Maniu și avea influență în masă asupra alegerilor, era o piedică organizației de masă locale și de plasă”⁵⁶. Tot în acea perioadă a fost arestat și preotul greco-catolic Nicolae Chindea (Cacova, azi Livezile), fost șef al organizației comunale P.N.Ț., care a fost reținut timp de trei săptămâni în arestul Biroului de Siguranță Aiud, fiind eliberat la scurt timp după desfășurarea alegerilor⁵⁷. De asemenea, a fost arestat și moșierul Eugen Teodorescu (Ighiu), întrucât „prin conferințe ținute în cerc restrâns de prieteni se manifesta împotriva regimului și în perioada campaniei electorale pentru Constituția de la 28 martie 1948, îndemna populația să nu se prezinte la vot, fapt pentru care a fost internat în lagăr”⁵⁸.

În acest context, cu toate că „Ioanci” Pop se retrăsese la Țelna, era bolnav și încetase orice fel de activitate sau contacte politice, faptul că fusese atât de mult timp președintele puternicei organizații P.N.Ț. din județ nu avea cum să nu-l aducă în atenția autorităților comuniste și a organelor represive în timpul campaniei electorale, existând temerea că exista posibilitatea teoretică ca în perioada alegerilor el să incite foștii membri ai P.N.Ț. împotriva regimului comunist. Nu excludem nici posibilitatea ca liderii comuniști din jud. Alba să fi crezut că „Ioanci” Pop a revenit în județ la 1 martie 1948 (după externarea din spitalul de la Sibiu), în mod special pentru a activa contra regimului în acea sensibilă perioadă politică. Tocmai de aceea, autoritățile comuniste din județ au decis să acționeze preventiv și să-l aresteze, măsură care în subsidiar aducea pentru puterea politică locală și avantajul politic și electoral de a-i timora pe foștii lideri și membri P.N.Ț. din județ, care astfel s-ar fi comportat cât mai docil în perioada alegerilor pentru M.A.N., cum de altfel s-a și întâmplat.

Analizând retrospectiv faptele petrecute, opinăm că autoritățile comuniste județene au căutat încă de la început să-l trimită în detenție pe Ioan C. Pop pentru o perioadă mai lungă de timp, nu doar pe timpul campaniei electorale pentru M.A.N. (cum am văzut că s-a întâmplat cu Nicolae Chindea și Cornel Man). Dar pentru atingerea acestui obiectiv era necesară obținerea unor probe incriminatoare justițiabile, care să permită condamnarea fostului lider P.N.Ț.

⁵⁵ A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 8.159, f. 26-27.

⁵⁶ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 880, vol. 2, f. 83.

⁵⁷ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 65, vol. 5, f. 217.

⁵⁸ Conform unui istoric al P.N.L. întocmit în 1950 de către S.J.S.P. Alba (A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 398, vol. 1, f. 154).

Alba de către o instanță judecătorească. Tocmai de aceea credem că în cazul lui Ioan C. Pop s-a recurs la o soluție puțin mai insidioasă, el nefiind pur și simplu arestat temporar pe perioada alegerilor, o soluție oarecum indirectă, dar care pentru puterea politică județeană creștea sensibil șansele de a descoperi dovezi care să conducă la trimiterea lui în instanță cu șanse de a fi condamnat.

Cum din punct de vedere oficial P.N.Ț. nu mai avea dreptul să ființeze în mod legal, iar activitatea în favoarea unui partid interzis se pedepsea și se pedepsește din punct de vedere penal, pentru autoritățile comuniste județene cea mai simplă și mai credibilă cale de a se obține condamnarea lui Ioan C. Pop era aceea de a descoperi probe care să ateste faptul că el încă mai desfășura acțiuni politice pe linia P.N.Ț. „Ioanci” Pop însă practic se auto-izolase la Țelna și – din motive de boală, dar probabil și de siguranță – nu mai avea contact cu nici unul dintre foștii lui colegi din P.N.Ț., ceea ce pentru organele represive îngreuna obținerea unor mărturii cum că el încă era țărănist activ, pe baza cărora apoi să fie arestat și condamnat.

S-a recurs însă la efectuarea unei percheziții domiciliare, dar nu la Țelna, ci la Alba Iulia, mai exact la locuința doamnei Domnița Popescu, unde am arătat că Pavel Pop închiriasse mai multe camere unde la 6 decembrie 1947 a mutat toate obiectele din locuința naționalizată a lui Ioan C. Pop. Cel mai probabil autoritățile comuniste au bănuțit că-n graba acelei mutări fusese imposibilă efectuarea unei selecții a tuturor bunurilor pe care le deținuse „Ioanci” Pop și exista o șansă foarte mare ca printre ele să se afle și materiale P.N.Ț., cu atât mai mult cu cât știm că-n locuința lui se aflaseră și sediile P.N.Ț. județean și orășenesc.

La 12 martie 1948, Tribunalul Alba a emis autorizația de percheziție domiciliară în locuința amintită, aceasta fiind efectuată a doua zi de către comisarul ajutor Dreve Ioan și agentul Suciș Ioan, ambii din Siguranța Alba Iulia, în urma unui ordin primit de la șeful S.J.S. Alba. În urma percheziției, în una din camerele închiriate de Pavel Pop s-a descoperit un geamantan vechi în care „Ioanci” Pop păstrase mai multe amintiri din timpul activității sale politice din perioada interbelică sau ale diverselor sale pasiuni extra-politice: un „drapel în trei culori brodat cu inițialele organizației Alba Iulia a P.N.Ț.”, un calendar *Iuliu Maniu* din 1938, un album *Guvernul Vaida Voievod* și un album comemorativ *Guvernul Vaida Voievod*, fotografii cu membrii fostei familii regale, „o broșură cu ce trebuie să știe voinicul” și reviste aviatice. Alături de acestea se aflau și mai multe manifeste vechi ale P.N.Ț., numere vechi din diverse publicații centrale sau locale ale P.N.Ț. din perioada interbelică (*Alba Iulia*, *Dreptatea*, *Patria*, *România Nouă* ș.a.), precum și o veche broșură *Statutul*

P.N.Ț. De asemenea, și un manifest legionar cu portretul lui Corneliu Zelea Codreanu⁵⁹.

Întrucât camerele în care fuseseră găsite aceste materiale erau închiriate de Pavel Pop, la 16 martie 1948 comisarul Dreve l-a acuzat că „se face vinovat de deținere de material subversiv”, l-a reținut și a început să-l interogheze. În anchetă, Pavel Pop a declarat că la evacuare „lucrurile din pod, care constau din mai multe geamantane și legături de hârtii, care erau proprietatea tatălui meu, nu au fost controlate de mine, întrucât nu mă interesau, nu știu dacă tatăl meu mai știe ce avea în podul casei”, iar printre acestea s-au aflat și obiectele amintite mai sus⁶⁰. Ținta autorităților comuniste era însă Ioan C. Pop, nu fiul său Pavel, care practic nu desfășurase niciodată activitate politică activă (fusesse simplu membru al P.N.Ț. și doar până în 1938), iar pretextul pentru a-l interoga l-a oferit faptul că Pavel Pop declarase că materialele „subversive” aparținuseră tatălui său.

Posibil reținut la 20 martie 1948 de către S.J.S. Alba, la 24 martie 1948 Ioan C. Pop a fost anchetat tot de comisarul ajutor Dreve Ioan, recunoscând că toate obiectele considerate a fi „subversive” îi aparțineau („restul familiei nu a știut de acest material”), dar că nu mai apucase să le trieze și să le distrugă deoarece nu mai locuia în Alba Iulia și abia se externase din spital. Cu operativitate, în aceeași zi, doar pe baza acestui singur interogatoriu, comisarul Dreve a considerat ancheta ca fiind finalizată, arăta că fostul lider P.N.Ț. „ne dă o declarație din care rezultă că materialul subversiv este proprietatea sa și nu l-a putut ridica și distruge întrucât era deținut la Penitenciarul Aiud și după eliberare a fost internat în spitalul din Sibiu, neavând timpul material” și a înaintat dosarul procuraturii, acuzându-l că „se face vinovat de deținere de material subversiv antidemocratic”⁶¹.

Întrucât se apropia data alegerilor, peste doar două zile, la 26 martie 1948, prim procurorul Parchetului Tribunalului Alba a întocmit rechizitoriul de trimitere în judecată a lui Ioan C. Pop, acuzându-l că „a păstrat material subversiv și antidemocratic, fapt ce denotă că s-a dedat la acțiuni în favoarea scopurilor urmărite de organizațiile prevăzute de art. 1 din Legea nr. 289 din 28 august 1947”. Mai exact, „prin deținerea drapelului organizației P.N.Ț. și a materialului organizatoric al acestui partid a continuat a activa în cadrul unui partid desființat”. Considerând că fapta „întrunește elementele constitutive ale delictului p.p. de art. 3 lit. a și art. 4 din Legea nr. 289/18 august 1947 și art. 327 C.P.”, prim procurorul a dispus trimiterea lui Ioan C. Pop în judecata Tribunalului Alba⁶².

⁵⁹ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 7.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 11.

⁶¹ *Ibidem*, f. 12.

⁶² *Ibidem*, f. 1.

Ioan C. Pop a fost trimis în judecată în stare de arest, în aceeași zi, 26 martie 1948, prim procurorul Parchetului Tribunalului Alba a emis mandatul de arestare nr. 3.688, prin care a dispus „să fie arestat în prevenție” începând din acea zi, astfel încât a fost încarcerat în arestul Tribunalului Alba⁶³.

Cu aceeași urgență, cauza a fost pusă imediat pe rol, iar la 6 aprilie 1948 s-a și emis sentința. Practic, Ioan C. Pop a fost anchetat, arestat și condamnat în mai puțin de două săptămâni, ceea ce credem că denotă starea de tensiune în care s-au aflat autoritățile comuniste județene în contextul alegerilor pentru M.A.N. Tribunalul Alba Iulia (complet compus din președinte Petru Cimponeriu și asesorii Cornel Tudor și Natalia Vieru), prin Sentința nr. 606/6 aprilie 1948, l-a condamnat la 5 ani închisoare corecțională și 100.000 lei amendă corecțională, cu computarea arestului preventiv din 26 martie 1948, pentru: „săvârșirea infracțiunii p.p. de art. 4 din Legea nr. 289/18 august 1947, combinat cu art. II și III din Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1.027/30 iulie 1947”, achitându-l în schimb de „săvârșirea infracțiunii p.p. de art. 3 din Legea nr. 289 și de delictul p.p. de art. 327 C.P.”⁶⁴.

„Ioanci” Pop a fost condamnat pentru propagandă politică în favoarea unei organizații politice interzise, instanța considerând că în acest scop păstrase el materiale ale P.N.Ț., în pofida faptului că era evident faptul că era vorba de obiecte vechi și mai ales că nu exista nici o probă că după 30 iulie 1947 el mai desfășurase vreo activitate propagandistică pro-P.N.Ț. De asemenea, reamintim aici și precizarea că Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1.027/30 iulie 1947 (cel prin P.N.Ț. a fost scos în afara legii) prevedea că era obligația M.A.I./Siguranței de a ridica toate arhivele partidului, nestipulându-se obligația foștilor lideri ai P.N.Ț. de a preda materialele de arhivă.

Arestarea și condamnarea lui „Ioanci” Pop și-au atins efectul politic și public dorit de puterea comunistă, acela de timorare a foștilor lideri și membri ai P.N.Ț. Alba, consecință vizibilă nu doar pe termen scurt. Un raport al S.J.S.P. Alba, de la finalul anului 1950, credem că este relevant: „Condamnarea acestuia a produs în rândurile membrilor o îngrijorare și teamă, făcând ca pentru scurt timp să înceteze orice activitate pe linie de P.N.Ț.”, iar ulterior „activitatea acestui partid ia un caracter din ce în ce mai subversiv, începându-se a se contura sub următoarele aspecte: întâlniri ocazionale pe stradă și vizite în cercuri restrânse familiare”⁶⁵.

După emiterea sentinței, în aceeași zi, 6 aprilie 1948, Ioan C. Pop a fost încarcerat la Penitenciarul Alba Iulia. La 13 aprilie 1948 el a depus recurs la Curtea de Apel Deva și, dată fiind apropierea de această instanță până la

⁶³ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 11.

⁶⁴ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 27.

⁶⁵ A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 398, vol. 1, f. 15.

judicarea recursului, nu a fost transferat la vreunul din penitenciarele mari folosite în acea perioadă pentru executarea pedepselor de către persoanele condamnate definitiv. Oricum, nici starea sănătății lui Ioan C. Pop nu pare că permitea acest transfer, inerent ea înrăutățindu-se din nou în detenție. La 27 mai 1948, după o criză puternică de rinichi la Penitenciarul Alba Iulia, doctorul care l-a consultat a recomandat să fie internat în spital și regim alimentar dietetic. Dar perioada internării uzuale a deținuților politici bolnavi în spitale civile locale apusese, acum toți fiind transferați la Penitenciarul Spital Văcărești. Tocmai de aceea, Direcția Penitenciarelor și Institutelor de Prevenție a cerut Penitenciarului Alba Iulia să-l transfere pe Ioan C. Pop la Penitenciarul Spital Văcărești, dar medicul nu și-a dat acordul, motivând că nu putea rezista drumului și solicitând să fie internat într-un spital civil din zona Alba Iulia. Direcția Penitenciarelor și Institutelor de Prevenție a luat o decizie abia la 22 iunie 1948, respingând categoric internarea într-un spital civil, dar aprobând regimul alimentar prescris de doctor⁶⁶.

Din cauza stării precare de sănătate, nefiind transportabil, Ioan C. Pop nu a putut fi transferat nici pentru judecarea recursului de către Curtea de Apel Deva, nefiind prezent în instanță pentru a-și putea susține cauza.

Însă chiar și-n lipsa lui, la 16 iunie 1948, Curtea de Apel Deva, prin Decizia nr. 549, i-a admis recursul, a casat parțial sentința Tribunalului Alba Iulia, admitând că pedeapsa cu închisoare corecțională nu a fost aplicată corect, fiind disproporționată față de faptă și față de starea lui sanitară (la fel cum disproporționat de mare a fost considerat și cuantumul amenzii corecționale). Instanța de recurs însă a menținut fondul faptei și a dispus un nou termen de judecată, la aceeași curte, pentru stabilirea pedepsei, precum și încarcerarea lui Ioan C. Pop la Penitenciarul Deva pentru a putea fi prezent în instanță la acel termen⁶⁷.

Conform autorităților penitenciare, starea sănătății lui „Ioanci” Pop nu a permis transferul acestuia, motiv pentru care n-a putut fi prezent la nici unul din repetatele termene de judecată stabilite de Curtea de Apel Deva, care astfel a fost nevoită să amâne continuu cauza. Ulterior, procesul s-a prelungit și mai mult întrucât procuratura a înaintat instanței de apel o acțiune prin care arăta că nici Tribunalul Alba Iulia și nici Curtea de Apel Deva nu aveau competența de a judeca dosarul, opinând că fapta pentru care Ioan C. Pop fusese trimis în judecată era de competența tribunalelor militare. Cum procesul tergiversa și nu părea să se încheie prea curând, la 18 septembrie 1948 el a fost transferat la Penitenciarul Aiud⁶⁸.

⁶⁶ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 16-22.

⁶⁷ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 45.

⁶⁸ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 40.

Pentru fostul lider P.N.Ț. consecința a fost aceea că încarcerarea sa se prelungea fără a fi emisă vreo sentință, ceea ce era exact ceea ce convenea puterii politice comuniste, pe care n-o interesa dacă exista sau nu vreo hotărâre judecătorească definitivă câtă vreme avea un pretext să mențină în detenție un fost rival politic și astfel să-l elimine din viața publică a județului. Nici starea sănătății sale nu evolua prea bine, iar solicitările fiului său de a-l ajuta au fost toate respinse. Oferim ca exemplu o adresă din 9 octombrie 1948, prin care Serviciul Îndrumărilor din Direcția Penitenciarelor și Institutelor de Prevenție a informat Penitenciarul Aiud că „petiția prin care Pavel Pop solicită pentru tatăl său să i se admită a aduce zilnic pentru acesta alimente de regim dietetic, conform prescripțiilor medicului, că nu s-a aprobat decât conform instrucțiunilor, adică 3 kg alimente lunar și medicamente, fără vorbitor”⁶⁹.

Abia la data de 30 noiembrie 1948 Curtea de Apel Deva a emis o hotărâre pe problema conflictului de competență și a recunoscut că procesul trebuia judecat de un tribunal militar, nu de Tribunalul Alba Iulia, care încadrase și fapta în mod eronat în art. 3 din Legea nr. 289/18 august 1947, pe când ar fi trebuit s-o facă în art. 209 C.P., Codul Penal modificat intrat în vigoare la 1 martie 1948⁷⁰. Dar desigur că în momentul arestării și primei judecări a lui Ioan C. Pop unor astfel de „amănunte” nu li s-a dat nici un fel de importanță (la fel cum am văzut că Tribunalul Alba Iulia nu respectase legea nici în ceea ce privește cuantumul pedepsei), ceea ce a contat atunci fiind condamnarea lui cât mai rapidă și la o pedeapsă cât mai aspră.

Județul Alba fiind în aria de teritorialitate a Tribunalului Militar Sibiu, Ioan C. Pop urma a fi judecat de către acest tribunal. Dar abia la 25 ianuarie 1949 el a fost transferat de la Penitenciarul Aiud la Penitenciarul Sibiu (cu un scurtă oprire de o zi în arestul Biroului Local al Securității Poporului Aiud)⁷¹, în vederea pregătirii procesului. La 28 ianuarie 1949, comandantul Garnizoanei Sibiu a emis Ordinul nr. 252 prin care l-a trimis în judecata Tribunalului Militar Sibiu, acuzându-l c-a săvârșit „delictul de deținere de publicații interzise”, p.p. de art. 325 lit. c C.P.⁷².

De data aceasta „Ioanci” Pop a avut parte de un proces penal pe care-l apreciem ca ar fi fost corect desfășurat. Astfel, de această dată el a fost prezent în instanță la toate termenele, iar pe deasupra a avut dreptul de a-și aduce și martori favorabili, care au fost și acceptați de instanță și ascultați. În februarie 1949, s-au desfășurat două ședințe de judecată și-n ambele martorii apărării au atestat că fostul lider al P.N.Ț. n-a intrat niciodată în casa Domniței Popescu în timp ce acolo se aflaseră „corpurile delictelor”. Nemulțumit de cum decurgea

⁶⁹ *Ibidem*, f. 8.

⁷⁰ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 71.

⁷¹ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 48, 60.

⁷² A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 80.

procesul, procurorul militar cpt. Nichiforel Trifon a solicitat, la 22 februarie 1949, amânarea cauzei cu o lună „pentru o mai bună administrare a probelor”, propunând-o ca martor al acuzării pe Domnița Popescu. La 29 martie 1949, Domnița Popescu a depus ca martor al acuzării, dar și depoziția ei i-a fost favorabilă lui Ioan C. Pop, ea arătând că el era în penitenciar atunci când acele materiale au fost aduse în casa ei și n-a trecut niciodată pe acolo până când ele au fost descoperite de Siguranța la percheziție⁷³.

La 29 martie 1949, Tribunalul Militar Sibiu a emis Sentința nr. 276 prin care l-a condamnat pe Ioan C. Pop, „cu circumstanțe atenuante”, la 8 luni închisoare corecțională și 1.000 lei cheltuieli de judecată pentru „delictul de deținere de publicații interzise” în baza art. 325 lit. c C.P., „computarea prevenției de la 20 martie 1948”⁷⁴. Cum trecuse mai mult de un an de când fusese arestat, „Ioanci” Pop trebuia pus în libertate în aceeași zi, întrucât stătuse în detenție o perioadă cu peste 50% mai mare decât cea la care fusese condamnat.

În mod însă cu totul surprinzător, la 31 martie 1949 Ioan C. Pop a depus recurs la Curtea Militară de Casare și Justiție din București, în care a solicitat „a casa sentința și, evocând fondul, a mă achita de orice penalitate”, cu precizarea că „motivele de recurs le voi depune de îndată ce voi cunoaște considerentele sentinței”⁷⁵. Pedepsa primită fiind cu mult mai mică decât perioada pe care deja o petrecuse în detenție (motiv pentru care trebuia eliberat pe loc), iar cuantumul cheltuielilor de judecată stabilite fiind redus, ceea ce făcea ca el să nu fi avut nici un fel de interes juridic sau economic de a contesta sentința, ne conduc la presupunerea că fostul lider al P.N.Ț. a depus recurs din motive de... demnitate și onoare. Opinăm că, ajuns la o vârstă înaintată, bolnav, către finalul vieții, „Ioanci” Pop nu a dorit să-și încheie lunga și semnificativa carieră politică (desigur, în plan județean) cu „pata” unei condamnări definitive, sperând probabil că la recurs va fi achitat și complet exonerat de vinovăție, pe care oricum în mod real nici n-o avea.

Dar ceea ce - se pare că - nu luase în calcul Ioan C. Pop în momentul în care s-a decis să depună recurs era faptul că puterea politică dintr-un stat dictatorial nu lasă prea ușor să-i scape din „gheare” rivalii politici, fie ei doar teoretici sau prezumați. Posibil că, deși deja dispăruse vechea lume politică în care activase (monarhia abolită, partidele tradiționale interzise, mulți foști lideri politici arestați etc.), el încă spera că regimul comunist va recunoaște în mod oficial, achitându-l din punct de vedere penal, faptul că fusese arestat și întemnițat timp de un an deși era nevinovat (cum chiar și era). Un indiciu că

⁷³ *Ibidem*, f. 87.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 91.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 95.

lucrurile nu stăteau chiar așa ar fi trebuit să-l constituie faptul că, deși conform sentinței Tribunalului Militar Sibiu, trebuia pus în libertate chiar în ziua de 29 martie 1949, el continua să fie ținut în detenție în Penitenciarul Sibiu.

Faptul că Ioan C. Pop a depus recurs a dat instituțiilor represive mult doritul pretext necesar să-l mai rețină în detenție, pe motiv că hotărârea Tribunalului Militar Sibiu nu era definitivă („sentința nu a rămas definitivă, fiind atacată cu recurs”⁷⁶) și că teoretic el putea fi condamnat la o pedeapsă mai mare și astfel era necesară menținerea în arest. Pretext care nu avea nici un fel de acoperire legală, întrucât „Ioanci” Pop deja fusese judecat pentru fapta de care fusese acuzat (ar fi fost legală menținerea în arest doar dacă el ar fi fost cercetat sau trimis în judecată pentru săvârșirea unei alte fapte de natură penală).

Cazul lui Ioan C. Pop reliefează din plin ambivalența sistemului juridic militar din regiunea Sibiu în primăvara și vara anului 1949. Degeaba Tribunalul Militar Sibiu a judecat cazul cu corectitudine, dacă în paralel a început un lung șir de abuzuri instituționale comise de procuratura militară regională asupra lui Ioan C. Pop.

La 3 aprilie 1949, prim procurorul militar al Parchetului Militar al Garnizoanei Sibiu, mr. Popescu Dumitru, a emis mandatul de arestare nr. 3.149, prin care dispunea încarcerarea lui Ioan C. Pop la Penitenciarul Sibiu pentru a executa pedeapsa de 8 luni î.c. prevăzută de Sentința nr. 276 a Tribunalului Militar Sibiu, precizând că „pedeapsa începe la 20 martie 1948”, dar necompletând rubrica cu data la care ea expira⁷⁷, știind desigur că acea dată trecuse de aproape cinci luni.

În acest timp, Tribunalul Militar Sibiu se pare că habar n-avea de faptul că procuratura militară a ignorat în totalitate sentința pe care a emis-o, iar Ioan C. Pop nu a fost eliberat. Relevantă credem că este adresa din 4 iunie 1949, prin care Tribunalul Militar Sibiu a înaintat dosarul de recurs către Curtea Militară de Casare și Justiție, în care face și precizarea că recurentul „se află în stare de libertate, prin împlinirea termenului, computându-se detenția preventivă de la 20 martie 1948”⁷⁸. În realitate, în acel moment „Ioanci” Pop se afla în continuare închis în Penitenciarul Sibiu.

Abuzul procuraturii devine și mai flagrant după ce, la 2 august 1949, Curtea Militară de Casare și Justiție a emis Decizia nr. 1.234, prin care a respins recursul depus de Ioan C. Pop, ca fiind „nemotivat și neîntemeiat” întrucât el nu a depus nici un motiv de recurs⁷⁹. Am văzut că la 31 martie 1949, când a înaintat recursul, el precizase că va depune ulterior motivele de recurs, după ce va primi motivarea Sentinței nr. 276, dar n-a mai făcut-o, posibil și pentru că înțelese că

⁷⁶ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 5.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 4.

⁷⁸ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 96.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 98.

regimul nu dorea să-l elibereze din detenție și că la recurs risca să primească o pedeapsă cu închisoarea mai mare de cele 8 luni. Ceea ce ne interesează însă pe noi este faptul că, odată respins recursul, Sentința nr. 276 a rămas definitivă și prin urmare Ioan C. Pop trebuia pus în libertate. Dar și de această dată procuratura militară a ignorat o decizie judecătorească și pur și simplu nu a avut nici un fel de reacție, nedispunând eliberarea lui „Ioanci” Pop din detenție sau anularea mandatului de arestare.

Un act oficial aproape suprarealist a fost întocmit la 13 septembrie 1949, de către administratorul Penitenciarului Sibiu, care a semnat fără nici un fel de probleme Procesul verbal nr. 4.289 de încarcerare a lui Ioan C. Pop în baza mandatului de arestare nr. 3.149/3 aprilie 1949 pentru „executarea pedepsei de 8 luni închisoare corecțională”, precizând că pedeapsa „începe la 20 martie 1948” și... „expiră la 14 noiembrie 1948”⁸⁰, adică fostul lider P.N.Ț. Alba trebuia eliberat în urmă cu zece luni.

Ioan C. Pop a fost pus în libertate din Penitenciarul Sibiu abia la 6 octombrie 1949⁸¹, și doar în urma unui ordin expres emis de către conducerea Securității, întrucât am văzut că procuratura militară regională Sibiu nu făcuse nici un demers în acest sens. Într-un raport ulterior privindu-l pe „Ioanci” Pop, șeful Direcției Regionale a Securității Poporului (D.R.S.P.) Sibiu, lt.-col. Crăciun Gheorghe, arăta: „Pedeapsa a expirat la 10 iunie 1949 [eronat, în realitate la 14 noiembrie 1948 – n.n.], de la care dată a fost menținut mai departe sub stare de arest și, în conformitate cu Ordinul Direcției Generale a Securității Poporului (D.G.S.P.) nr. 115.336/24 septembrie 1949, la 3 octombrie 1949 a fost pus în libertate”⁸². Astfel, vedem că și după ce primiseră un ordin explicit în care li se cerea să-l pună în libertate, autoritățile represive din regiunea Sibiu l-au mai menținut în detenție încă aproape două săptămâni.

Ulterior au mai continuat câteva uzuale proceduri judecătorești și administrative aferente Sentinței nr. 276. Astfel, la 13 decembrie 1949, Tribunalul Militar Sibiu a emis o Încheiere în dosarul cauzei, prin care a dispus confiscarea corpurilor delictive pe baza cărora fusese condamnat Ioan C. Pop, întrucât constatase că-n sentință omisese să se pronunțe asupra acestui aspect⁸³. De asemenea, la 17 noiembrie 1949, Tribunalul Militar Sibiu a dat în debit la Administrația Financiară Alba Iulia suma de 1.000 lei stabilită drept cheltuieli de judecată, dar la 30 iunie 1950, Postul de Miliție Șard, la care până la urmă ajunsese chitanța spre încasare, raporta că nu-l găsisese pe Ioan C. Pop pentru a-l pune la plată întrucât „a fost ridicat de Securitate de la domiciliul său încă din

⁸⁰ *Ibidem*, f. 101.

⁸¹ Conform autobiografiei pe a care a scris-o ulterior la Securitate (A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 41).

⁸² A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 2.

⁸³ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 384, f. 102.

primăvara 1948 și din acel moment până în prezent nu și-a mai făcut apariția în com. Țelna”⁸⁴.

„Căderea” lui Ioan C. Pop a dat și curajul efectuării unor acțiuni revendicative împotriva sa, venite din partea unor persoane sărace din zona Țelna, care se pare că fuseseră prejudiciate în trecut de unele acțiuni la o primă vedere mai puțin legale ale vecinului lor mult mai înstărit. Spre exemplu, la 18 octombrie 1948, Eufimia Pop (Bucerdea Vinoasă) a depus la Judecătoria Populară Mixtă Alba Iulia o „acțiune de revendicare” contra lui Ioan C. Pop și Ioan Miclea, cărora le solicita să-i returneze un teren agricol în suprafața de 492 stânjeni², acuzându-i că „în mod abuziv mi-au ocupat locul în litigiu și refuză să mi-l predea în posesie, în ciuda insistențelor mele”. În sprijinul cererii sale, Eufimia Pop a atașat și certificatul de carte funciară care arată că ea era proprietara legală a aceluși teren, precum și „certificatul de pauperitate” prin care solicita scutirea de taxa de timbru întrucât era foarte săracă⁸⁵. Nu cunoaștem însă care a fost soluția instanței.

O decizie judecătorească greu explicată luată împotriva lui „Ioanci” Pop a fost, de asemenea, emisă la 4 februarie 1949, de către Judecătoria Populară Mixtă Alba Iulia, care prin Sentința nr. 118, l-a condamnat la 2 ani închisoare corecțională și 10.000 lei amendă pentru „port ilegal de armă”, în baza art. 32 din Legea nr. 190/1947. Acțiunea judecătorească fusese începută în anul anterior, când Procuratura Alba Iulia deschisese dosarul penal nr. 1.899/1948⁸⁶. Ceea ce este și mai curios este faptul că mandatul de arestare aferent sentinței a fost emis pe numele lui Ioan C. Pop abia la 19 septembrie 1950⁸⁷ (moment în care el era deja închis la Sighet de mai multe luni), cu toate că ar fi trebuit să fie întocmit la foarte scurt timp după pronunțarea sentinței. Opinăm că cel mai probabil autoritățile comuniste din jud. Alba, undeva pe la finalul anului 1948, după ce au aflat că fuseseră casate sentințele din acel an ale Tribunalului Alba Iulia și Curții de Apel Deva și neștiind dacă Ioan C. Pop va fi condamnat sau nu de către Tribunalul Militar Sibiu, au dorit să se asigure că fostul lider al P.N.Ț. Alba va rămâne în detenție și au decis deschiderea încă o dată a unei acțiuni în instanță pentru port de armă, cu toate că el fusese deja judecat pentru această faptă și achitat în 1947 de către Curtea de Apel Cluj. Ulterior, după ce „Ioanci” Pop a fost condamnat de către Tribunalul Militar Sibiu și mai ales după ce a fost ținut abuziv în detenție alte 11 luni, transpunerea în fapt a Sentinței nr. 118 a Judecătoriei Populare Mixte Alba Iulia nu a mai prezentat importanță, scopul dorit – acela de a-l ține în temniță – fiind atins pe alte căi. Abia peste un an și

⁸⁴ *Ibidem*, f. 108.

⁸⁵ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 34.

⁸⁶ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 20.

⁸⁷ Mandatul de arestare nr. 131, semnat de judecătorul Vasile Munteanu, de la Judecătoria Populară Mixtă Alba Iulia (A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 59).

jumătate, în septembrie 1950, cel mai probabil după ce vreun control a descoperit că sentința nu fusese transpusă în fapt, s-a dispus și emiterea tardivului mandat de arestare.

Revenind la „Ioanci” Pop, după ce a fost în sfârșit pus în libertate, el s-a dus imediat într-o stațiune balneară din Covasna și a stat acolo timp de o lună pentru a se întreina. Totul însă sub supravegherea Securității. Ulterior, într-o declarație dată la Securitate el arăta: „După eliberarea mea din Penitenciarul Sibiu (...) m-am dus la Băile Covasna ca să-mi refac sănătatea zdruncinată. Acolo n-am cunoscut pe nimeni, n-am convenit cu nimeni, zilnic mă prezentam la Siguranță și după aceea îmi vedeam de cura prescrisă de medic”⁸⁸.

La mijlocul luni noiembrie 1949, „Ioanci” Pop s-a întors la Sibiu, oraș pe care nu l-a mai părăsit până când a fost din nou arestat, internându-se de mai multe ori în spital sau locuind intermitent la Hotelul Bulevard („ca să-mi pot continua cura și să fiu sub supravegherea medicilor curanți”), aceasta cu toate că avea rude apropiate în oraș, dar nu a dorit să le expună riscului arestării. Înțelesese foarte clar că regimul politic comunist era decis să-i arunce în temniță pe toți foștii lideri politici din perioada interbelică și că pe moment nu-i oferise decât un scurt răgaz înainte de a fi iarăși arestat. Tocmai de aceea, știind că este o țintă și ca atare că este urmărit de către organele represive, a decis să nu mai vină deloc la Alba Iulia și Țelna, pentru a-și proteja familia și prietenii din zonă, refuzând din aceleași motive să-și viziteze și rudele și cunoștințele din Sibiu. Chiar mai mult, el le-a cerut în mod expres membrilor familiei și rudelor sale să nu-l viziteze la Sibiu, pentru a nu avea neplăceri cu structurile represive locale.

Relevant credem că este un pasaj din una dintre declarațiile pe care le-a dat în noaptea de 5/6 mai 1950 la D.R.S.P. Sibiu, imediat după ce a fost din nou arestat: „În Sibiu n-am cercetat pe nimeni, să nu-i îngreunez situația, deoarece nu voiam să expun pe nimeni la neplăceri, eu știam că eram urmărit și, în consecință, așa mă purtam și conform, să nu-mi fac neplăceri mie și mai puțin altora (...) Neamurilor mele le-am interzis să mă cerceteze și nici nu m-au cercetat (...) Membriilor familiei mele din Alba Iulia le-am interzis a mă cerceta, se expuneau la interogatoriile Miliției locale”⁸⁹. De asemenea, într-o altă declarație, dată în aceeași noapte, arăta că „la hotel nu mă cerceta nimeni” și că singura persoană care l-a căutat în toată perioada noiembrie 1949-mai 1950 fusese episcopul Veniamin Nistor al Caransebeșului, care venise la Mitropolia Sibiului și aflând că „Ioanci” Pop era internat a spital i-a făcut o scurtă vizită⁹⁰.

A discutat, totuși, uneori cu Ioan Lupaș și cu Onisifor Ghibu, dar rar și fortuit, uneori întâlnindu-se întâmplător la același restaurant unde luau masa.

⁸⁸ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 12.

⁸⁹ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 50.

⁹⁰ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 11.

După cum preciza „Ioanci” Pop, convorbirile dintre ei erau de simplă politețe socială, atât pentru că nu avuseseră aceleași afinități politice (în fine, Lupaș fusese membru al P.N.R. și o scurtă perioadă al P.N.Ț., dar apoi „trădase” partidul plecând cu gruparea scizionistă condusă de Goga), cât mai ales pentru că toți se temeau de-o iminentă arestare (cum de altfel s-a și întâmplat în scurt timp) și nu doreau să intre în vizorul organelor represive: „Susnumiții au fost de alt colorit politic, diferit de al meu, nu eram prieteni, n-am fost în același partid, nu aveam intimități, ne mărgineam la discuții fără interes public, lucruri banale, de toate zilele (...) toată lumea era rezervată și secretă la vorbă. Acasă nu-i cercetam, la plimbări nu luam parte”⁹¹. De altfel, în aceeași perioadă, Lupaș începuse să-și „epureze” biblioteca personală de anumite volume pe care le considera a fi „compromițătoare” în noul context politic (în special lucrări scrise de foști istorici germani apropiați de naziști). Așadar, nu doar fostul lider al P.N.Ț. Alba își redusese la minimum viața socială temându-se de o nouă arestare, ci se poate vorbi de existența în acea perioadă a unui fenomen mai general în rândul foștilor lideri politici ai României.

Precauții luate de „Ioanci” Pop care s-au dovedit a fi pe deplin îndreptățite, întrucât Securitatea Sibiu l-a luat în supraveghere aproape imediat după ce-a revenit în oraș, chiar dacă nu credem că în acea perioadă s-ar fi luat măsuri represive asupra rudelor și cunoștințelor sale pentru simplul motiv că-l vizitau (ele vor fi aplicate ulterior, în 1952). La 1 decembrie 1949, Secția Informații interne din cadrul D.R.S.P. Sibiu, principala structură informativă regională care se ocupa cu supravegherea foștilor membri ai fostelor partide și formațiuni politice, a întocmit o nouă fișă personală referitoare la Ioan C. Pop. Pe lângă date biografice destul de amănunțite, erau făcute și diverse aprecieri ideologico-factuale care „atestau” că era un adversar al regimului comunist: „încă din tinerețe s-a dovedit a fi un naționalist înfocat”; „a căutat pe toate căile să pună în lumină defavorabilă URSS”; „față de regimul democratic a adoptat o atitudine sfidătoare”. Finalul fișei mai cuprindea și o precizare, scurtă, dar pe care o considerăm relevantă pentru optica prin care îl vedeau în acel moment organele represive pe „Ioanci” Pop: „este liber”⁹². Peste alte câteva zile, la 10 decembrie 1949, aceeași structură a redactat o nouă fișă personală, fără să adauge date suplimentare relevante⁹³, dar care atestă faptul că fostul lider P.N.Ț. Alba se afla sub atenta supraveghere a Securității.

⁹¹ *Ibidem*, f. 12.

⁹² A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 13.

⁹³ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 2, f. 35-36.

Întemnițarea la Sighet (mai 1950). Decesul (martie 1953)

De la finalul anului 1949 au început să fie adunate date referitoare la „Ioanci” Pop și la nivelul D.G.S.P., care începuse să pregătească din punct de vedere organizatoric notoria acțiune represivă din noaptea de 5/6 mai 1950 („noaptea demnitarilor”), când au fost arestați și întemnițați la Sighet aproape toți foștii miniștrii de dinainte de 1945. În acea perioadă Securitatea centrală lucra la întocmirea listelor pe baza cărora a fost transpusă în practică această acțiune, pe moment identificând persoanele care mai erau în viață și locul unde acestea se aflau în acel moment. Astfel, la 27 decembrie 1949, un referat al Secretariatului D.G.S.P. cuprindea și scurte date privind-l pe Ioan C. Pop (fost președinte al P.N.Ț. Alba, arestat prin Ordinul nr. 18.000/1947, internat la Penitenciarul Aiud etc.)⁹⁴.

Odată depășit acest stadiu și după ce au fost bine delimitate categoriile de foști demnitari care urmau a fi arestate și închise la Sighet⁹⁵, s-a trecut la supravegherea de către organele de Securitate (centrale sau/și regionale) a respectivelor persoane, în principal pentru a se cunoaște foarte precis locul în care ele se aflau pentru a le aresta cu operativitate atunci când operațiunea represivă era declanșată la scară națională, dar și pentru a se obține eventuale date despre activitatea, manifestările și legăturile anti-regim ale acestor persoane.

În cazul lui Ioan C. Pop, care oricum era deja supravegheat informativ de către Securitatea Sibiu, s-a trecut la intensificarea și extinderea acestei urmăriri. La 1 februarie 1950, șeful Direcției I Informații interne din D.G.S.P., col. Birtaş Gavril, a emis Ordinul nr. 113/113.987 privind-l special pe fostul lider al P.N.Ț. Alba. Ordinul era adresat D.R.S.P. Sibiu și cuprindea doar măsuri informative: „Dispuneți măsuri de ținere în strictă supraveghere a numitului Ioan Pop, fostul președinte al organizației P.N.Ț. din Alba. Se va urmări îndeaproape activitatea ce eventual o desfășoară pe linia acțiunii ilegale maniste, în care sens se va infiltra sau recruta un informator din anturajul lui”. Datele obținute în urma acestei urmări urmau a fost raportate lunar de către D.R.S.P. Sibiu la Direcția I⁹⁶.

⁹⁴ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 4.

⁹⁵ La 28 februarie 1950, la Conferința M.A.I. pe țară, Teohari Georgescu le arăta subordonaților că „va trebui să ne concentrăm pe elementele dușmănoase de la orașe care au avut funcții în partidele istorice (...) să ne îndreptăm privirea spre aceste elemente, să le identificăm, să reținem aceste elemente” (Oprea 2002, p. 129-130). La 27 martie 1950, un colectiv de șefi de Securitate, condus de Marin Jianu, adjunct al ministrului Afacerilor Interne, a decis extinderea categoriilor de persoane ce puteau fi internate într-o unitate de muncă, urmând să se aprecieze de la caz la caz și să se decidă arestarea pentru: „foștii demnitari ai guvernelor reacționare, inclusiv cele două dictaturi (carlistă și antonesciană), ca: miniștrii, subsecretari de stat, secretari generali, foști diplomați, foști senatori, deputați, prefecți, primarii orașelor de reședință” (Secașiu 1998, p. 899).

⁹⁶ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 26.

După primirea acestui ordin, șeful D.R.S.P. Sibiu, lt.-col. Crăciun Gheorghe, l-a trimis Secției I pentru a-l aplica, dar după ce-a pus o rezoluție concretă în sensul măsurilor cerute de col. Birtaş, cerând supravegherea unui doctor fost „manist” și recrutarea ca informatoare a unei asistente medicale: „Acesta [Ioan C. Pop – n.n.] stă mai mult în spital, în special la dr. Sturza, care este reacționar P.N.Ț. Vedeți cine îl vizitează. O soră poate că este bine să câștigăm la început”⁹⁷.

La 18 februarie 1950, plt. maj. Marta T. i-a înaintat lt.-col. Crăciun un referat în care raporta cum a îndeplinit ordinul primit și ce a reieșit din urmărire. Arăta că în acel moment „Ioanci” Pop era internat la Spitalul de Stat din Sibiu, „unde se tratează, fiind bolnav”. După ce fusese internat în secția condusă de dr. Sturza, fusese mutat în secția condusă de dr. Manta, secție în care „am prelucrat o soră, care-l supraveghează, pentru a stabili dacă este vizitat și de cine anume”. Lt.-col. Crăciun a pus o rezoluție și pe acest document, atrăgându-i subordonatului atenția asupra ceea ce el vedea a fi o grupare de inamici politici ai P.M.R.: „Important. Notați că și Manta a fost convins național-țărănist. Se manifestă activ. Dr. Sturza a fost național-țărănist”⁹⁸.

La 17 martie 1950, Secția I raporta lt.-col. Crăciun cum decurgea urmărirea lui „Ioanci” Pop. Conform informatorului „Libertatea”, Ioan C. Pop fusese externat din spital la 13 martie 1950, dar nu plecase din oraș pentru că „în cursul zilei de astăzi, orele 8, a fost observat că mergea în direcția străzii Filipescu, cu o servietă în mână”. Securitatea însă nu știa că stătea la hotel („nu se știe la cine locuiește în Sibiu”), dar „s-au luat măsuri de a se stabili dacă mai stă la Sibiu și la cine”. Lt.-col. Crăciun, printr-o nouă rezoluție, cerea ca Ioan C. Pop să fie supravegheat continuu: „Secția I. Verificare. Nu lăsați acest om din ochi”⁹⁹.

Imediat, șeful Secției I, lt. maj. Mathe Emeric, s-a conformat ordinului rezolutiv al lt.-col. Crăciun, și după ce a aflat unde stătea „Ioanci” Pop a solicitat Secției IV Operativă din D.R.S.P. Sibiu să-l fileze pentru a se afla ce face și cu cine intră în legătură: „Vă rugăm a pune sub filaj pe Ioan Pop, fruntaș național țărănist, care s-a angajat la o întreprindere din orașul Sibiu și locuiește la Hotelul Bulevard. Se va stabili întreprinderea unde lucrează și legăturile actuale din Sibiu. Se va stabili unde își va stabili domiciliul după ce nu va mai locui la Bulevard. Filajul se va face în special în zilele când este liber și nu merge la serviciu”¹⁰⁰. Fostul lider P.N.Ț. nu se angajase însă nicăieri, cel mai probabil eroarea de apreciere a Secției I fiind cauzată de faptul că el fusese văzut de

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 25.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 24.

¹⁰⁰ *Ibidem*, f. 28.

informatorul „Libertatea” mergând dimineața cu o servietă și se presupusese că își găsisese un loc de muncă.

La 24 aprilie 1950, șeful Direcției I, col. Birtaş Gavril, a emis către D.R.S.P. Sibiu un nou ordin referitor la Ioan C. Pop, Ordinul nr. 113/324.519, care însă în mare era similar cu ordinul său anterior (Ordinul nr. 113/113.987 din 1 februarie 1950), cerând tot supravegherea lui atentă prin recrutarea unui informator din preajma sa: „Dispuneți măsuri ca – prin infiltrarea sau recrutarea unui informator din anturajul lui Pop Ioan, fost președinte al organizației județene P.N.Ț. Alba, care din informații domiciliază la Sibiu – să se stabilească activitatea ce o desfășoară în prezent, precum și legăturile sale cu foștii colaboratori politici”. Lt.-col. Crăciun a pus doar rezoluția: „F.f. discret faceți informații”¹⁰¹.

Peste doar câteva zile, la 29 aprilie 1950, Secția I din D.R.S.P. Sibiu a raportat Direcției I că-l supraveghea atent pe Ioan C. Pop, care „a fost observat că în orașul Sibiu este numai în anturajul elementelor dubioase și cu sentimente ostile regimului democrat, datorită cărui fapt a fost pus în mai multe zile în filaj” și care ar fi afirmat față de prieteni că «stă la Sibiu deoarece îi este frică să meargă la Alba Iulia, pentru că este posibil să fie din nou arestat de Securitate»¹⁰². În aceleași zile D.R.S.P. Sibiu i-a întocmit o nouă fișă personală, în care-l caracteriza ca fiind „inteligent, fire vehementă, dușman înfocat al regimului nostru”¹⁰³. În prealabil, lt. maj. Mathe Emeric redactase un referat privindu-l pe Ioan C. Pop, în care evidenția parțial distorsionat activitatea lui politică din 1946: „În campania electorală din 1946 a desfășurat o vie activitate pentru a împiedica organele Blocului [B.P.D. – n.n.] să lămurească masele. Astfel, în august 1946 a provocat și organizat organizații huliganice împotriva muncitorilor, cu care ocazie a fost împușcat mortal un muncitor”. De asemenea, el susținea că în continuare căuta compania adversarilor regimului, cu toate că în realitate el o evita: „De la data eliberării din penitenciar și până în prezent a locuit la Sibiu, fiind zilnic văzut în anturajul prof. Lupaș, prof. Ghibu Onisifor și alți indivizi suspecți și dușmani ai regimului”¹⁰⁴. La 30 aprilie 1950, D.R.S.P. Sibiu a înaintat un nou raport către D.G.S.P. privindu-l pe Ioan C. Pop, chiar dacă acesta doar detaliază desfășurarea proceselor sale din 1948-1949, fără a aduce date suplimentare¹⁰⁵. Tot în aceeași perioadă, D.R.S.P. Sibiu i-a întocmit o fișă personală și fiului Pavel Pop, în care însă – ca aspect biografic „negativ” – se consemna doar faptul că în timpul celui de-al Doilea Război Mondial fusese „simpatizant al regimului antonescian, cu sentimente ostile față de U.R.S.S”, dar

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 27.

¹⁰² A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 5.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 30.

¹⁰⁴ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 10.

¹⁰⁵ *Ibidem*, f. 2.

că începând din 6 martie 1945 se dedicase integral profesiei sale de medic, fiind apolitic și fără a se exprima critic la adresa regimului comunist („Fire liniștită, fără manifestări ostile regimului (...) Nu este cunoscut cu manifestări ostile”)¹⁰⁶.

Toată această suită de rapoarte aproape zilnice ale Securității Sibiu de la finalul lunii aprilie 1950, referitoare la Ioan C. Pop, atestă precipitarea situației operative și iminența lansării amintitei măsuri represive de arestarea a foștilor miniștri pregătită de conducerea Securității, la cererea liderilor politici. În noaptea de 5/6 mai 1950, în baza unui ordin semnat de col. Birtaş Gavrilă, șeful Direcției I Informații interne din D.G.S.P., au fost arestați 74 foști miniștri și secretari de stat, printre care s-a numărat și „Ioanci” Pop. El a fost reținut de Securitate la Hotelul Bulevard și dus imediat în arestul D.R.S.P. Sibiu. S-a efectuat și o percheziție domiciliară în camera de hotel pe care o ocupa, în urma căreia, conform lt. maj. Mathe Emeric, „s-au găsit trei caiete cu notițe cu diferite însemnări din istoricul mișcării național-țărănești”¹⁰⁷.

Imediat ce a fost închis în arestul D.R.S.P. Sibiu, lui Ioan C. Pop i s-a cerut să scrie mai multe declarații autobiografice referitoare la întreaga sa viață, dar cu accent pe activitatea sa politică. O practică ce de altfel a fost aplicată tuturor celorlalți foști demnitari arestați în acea noapte la Sibiu (Ioan Lupaș, Dori Popovici, Constantin Tomescu și Aurel Vlad). Ulterior, către dimineață, anchetatorii le-au luat tuturor – și desigur și lui „Ioanci” Pop – declarații țintite referitoare la legăturile lor cu ceilalți foști miniștri reținuți de către D.R.S.P. Sibiu. În total, în acea noapte, fostul lider al P.N.Ț. Alba a fost pus să scrie cinci declarații separate. Trebuie făcută și precizarea că în acel moment – știind că cei cinci foști miniștri arestați la Sibiu oricum vor fi transportați în aceeași zi spre Penitenciarul Sighet – anchetatorii D.R.S.P. Sibiu nu au dat o foarte mare importanță acestor declarații, nesupunându-i pe cei în cauză unor teme nice interogatorii propriu-zise (nu au folosit chestionare de întrebări și nu au făcut presiuni pentru ca cei în cauză să se refere la ceva anume). Practic, timpul fiind și foarte scurt, arestații au fost lăsați să declare ceea ce au dorit. Conducerea P.M.R. nu a dorit organizarea unor procese penale împotriva foștilor miniștri, fiindu-i suficient faptul că aceștia erau aruncați în temniță și eliminați pe termen nedefinit din viața publică, astfel încât nici Securitatea nu și-a bătut capul să caute sau să obțină probe justițiabile împotriva lor, dovadă fiind și faptul că, în afara acestor prime autobiografii și declarații, ulterior nici unul dintre cei 74 arestați nu a mai fost interogat pe perioada deținerii la Sighet.

În prima declarație autobiografică pe care a scris-o în arest, care este și cea mai lungă și mai amănunțită, „Ioanci” Pop și-a descris sintetic viața încă din anii de școală, având însă grijă să prezinte în mod favorabil acele aspecte ale

¹⁰⁶ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 51.

¹⁰⁷ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 10.

activității sale politice care ipotetic ar fi putut să-i ridice probleme în fața regimului comunist. Avem în vedere mai ales faptul că fusese subsecretar de stat la Interne, principala instituție de forță din stat, și în principal prezența sa în guvernul Vaida III, care a luat măsurile represive contra greviștilor de la Grivița și Valea Prahovei, dar și eventuala sa implicare în transpunerea în fapt a nefericitei decizii a conducerii P.N.Ț. din 1937 de a încheia pactul de neagresiune electorală cu partidul legionar Totul pentru Țară.

Astfel, el a susținut de mai multe ori în declarații că atribuțiile sale în calitate de subsecretar de stat la Ministerul de Interne au fost pur administrative („chestiunea inundărilor”, „organizarea refacerii Munților Apuseni”, „organizarea graniței de vest” etc.), pe deasupra limitate la Transilvania și Bucovina, restul țării fiind în aria de responsabilitate a celuilalt subsecretar de stat de la Interne, Armand Călinescu. Ca atare, el preciza că „în timpul grevei de la Grivița și a demonstrațiilor la palat eu eram în Ardeal (...) dispozițiile de reprimare s-au luat de către șeful resortului și de Călinescu (...) în agendele Capitalei eu nu mă puteam amesteca”¹⁰⁸.

El a încercat să se disculpe și de implicarea sa în chestiunea colonizărilor cu etnici români a zonei graniței de vest, încercând să pareze o eventuală acuză de atitudine naționalistă: „În ce privește granița de vest, trebuia s-o facem românească, așa era spiritul vremii, de altfel și la vecinii noștri, trebuia să schimbăm funcționarii de pe graniță, să oprim căsătoriile mixte și dese între ofițerii noștri și localnici, oficiile de poștă și telefoane trebuia încredințate oamenilor de încredere”¹⁰⁹. Cu acest prilej aflăm și că „Ioanci” Pop ar fi fost un notoriu inamic al Mișcării Legionare, care chiar ar fi dorit să-l elimine fizic, deși până în prezent nu am identificat nici un fel de indiciu care să ateste că cele declarate de el au și un suport real: „În toate acțiunile partidului [P.N.Ț. – n.n.] am fost solidar cu colegii mei, în afară de unele tendințe de a colabora cu gruparea gardistă, care profesa păreri extreme de dreapta, pentru care țintă am fost și persecutat de această formațiune, care m-a și judecat la moarte, neajungând însă la executare”¹¹⁰.

De asemenea, încercând să arate că nu mai era un opozant politic al regimului comunist, Ioan C. Pop sublinia că se retrăsese total din activitatea politică: „Nu mai fac nici o politică, o dată că partidul s-a desființat și pe de altă parte starea sănătății mele nu-mi îngăduie nici o activitate afară de conducerea gospodăriei mele din Țelna”¹¹¹.

Reținem și reliefăm însă faptul că și de această dată „Ioanci” Pop a ținut să evedențieze faptul că, ajuns către finalul vieții, el considera că-și îndeplinisese

¹⁰⁸ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 35.

¹⁰⁹ *Ibidem*, f. 36.

¹¹⁰ *Ibidem*, f. 34.

¹¹¹ *Ibidem*.

cu prisosință obligațiile față de țară prin acțiunile sale politice, guvernamentale și profesionale: „După o activitate de 40 ani pe toate terenurile vieții publice, liniștit pot constata că nimeni nu va putea nega că față de poporul meu mi-am făcut totdeauna datoria și cu vorba și cu fapta”¹¹². Declara acestea deși credem că înțelesese foarte bine – sau poate tocmai de aceea – că aceeași țară acum îl arunca din nou în detenție, din care, dată fiind vârsta și starea sănătății lui, avea puține șanse să mai iasă în viață.

Într-o altă declarație s-a referit la relațiile sale cu ceilalți foști miniștrii arestați de către D.R.S.P. Sibiu în noaptea de 5/6 mai 1950, dar a arătat pe scurt că dintre ei avusese legături doar cu Ioan Lupaș și chiar și acelea fuseseră foarte firave: „Pe profesorul Lupaș Ioan l-am cunoscut la Cluj, la universitate și la sinoadele bisericești. El a făcut politică averescană. Nu am avut intimități și prietenii, la masă ne întâlneam de trei ori pe săptămână (...) Discuții politice n-am avut, nu aveam intimități, eram contrari politici și ne feream unul de altul”¹¹³.

În schimb mult mai lungă și mai amănunțită a fost declarația pe care Ioan Lupaș a fost pus de Securitate s-o dea referitor la Ioan C. Pop, care atestă că totuși relațiile dintre ei nu erau chiar atât de reci: „Cunosc pe d-l Ioan Pop, cu care sunt în relații prietenești de aproximativ 30 ani, cu dânsul mă întâlnesc de două-trei ori pe săptămână, începând cam din preajma Paștelui 1950, luând masa împreună la un particular”. Lupaș și-a amintit și faptul că a avut mai multe discuții cu „Ioanci” Pop la începutul anului 1948, în perioada când acesta fusese internat la spitalul din Sibiu după ce fusese eliberat de la Aiud: „L-am vizitat de două ori în prezența medicului curant (...) Cu această ocazie mi-a povestit motivul încarcerării sale în Penitenciarul Aiud, amintind și numele câtorva prieteni întâlniți acolo. Îmi amintesc că povestea despre Zaharia Boilă, fost prefect la Blaj, despre Ghiță Pop și Alexandru Hodoș, foști ziarști, despre profesorii Alexandru Baba din Alba Iulia și Iosif Pop din Aiud, care de asemenea erau închiși în Penitenciarul Aiud (...) Când i s-a intentat un nou proces era îngrijorat, dar își exprima speranța că va fi primit să rămână mai departe cu domiciliul în Sibiu, spre a-și continua cura sub îngrijirea prof. Sturza (...) În conversațiile sale era și este de obicei scurt la vorbă. Povestește însă bucuros amintiri din timpul când era prefect la Alba Iulia. Era un excelent gospodar (...) Îmi mai pot aminti că m-a întrebat pentru ce nu am participat la înmormântarea lui Alexandru Vaida, exprimându-și mâhnirea că a văzut prea puțini sibieni cu acel prilej”¹¹⁴. Cel mai probabil, susținând c-a avut doar relații tangențiale cu Lupaș, „Ioanci” Pop încerca să se delimiteze de trecutul politic al istoricului (fost lider al Partidului Național Creștin – partid cu o orientare pro-

¹¹² *Ibidem*, f. 35.

¹¹³ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 13.

¹¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 489, f. 15-16.

germană și cu unele atitudini anti-semite – și fost membru al guvernului Goga 1937-1938, care a semnat acordul economic cu Germania nazistă și care a implementat primele măsuri antisemite în România interbelică), apropierea de el nefiindu-i deloc favorabilă în situația de arestat în care se afla.

În dimineața aceleiași zile de 6 mai 1950, Ioan C. Pop, alături de Ioan Lupaș, Dori Popovici, Constantin Tomescu și Aurel Vlad, au fost transportați de la D.R.S.P. Sibiu la Penitenciarul Sighet. Conform unei mărturii indirecte lăsată de Lupaș, drumul l-au parcurs cu o dubă, având fiecare câte un sac în cap¹¹⁵. O mărturie similară a lăsat și istoricul Ioan Nistor, care a fost coleg de celulă la Sighet cu „Ioanci” Pop și ceilalți foști miniștri arestați la Sibiu, conform căruia ei îi spusese că au fost aduși într-un automobil „având măști pe față, ca să nu vadă nimic”. Nistor a furnizat și amănuntul că în prima parte a detenției au fost închiși cu toții (cu excepția lui Tomescu) în celula nr. 13, unde el a fost adus pe 7 mai 1950, împreună cu Costică Angelescu și Dorel Dumitrescu, ambii arestați pentru că fuseseră guvernatori ai Băncii Naționale a României. Ca șef de cameră l-au ales pe Dori Popovici, care era cel mai în vârstă dintre ei, dar acesta a decedat după câteva luni¹¹⁶. Tot conform lui Nistor, în octombrie 1950 toți deținuții din celula nr. 13 – printre care credem că-l include în continuare și pe „Ioanci” Pop – au fost mutați într-o altă celulă, mai mare, unde erau 16 persoane, dintre care și-i amintește pe Sebastian Bornemisa, gen. Caracostea Dumitru, Gheorghe Cipăianu, Radu Portocală ș.a.¹¹⁷.

La 17 mai 1950, șeful D.R.S.P. Sibiu, lt.-col. Crăciun Gheorghe, a înaintat către Direcția I dosarele lui Ioan C. Pop și ale celorlalți patru miniștri arestați la Sibiu, dosare care „conțin fișele personale, un referat, declarațiile celor în cauză, procesul verbal de percheziție domiciliară”¹¹⁸.

Trebuie menționat faptul că nici una din arestările operate de Securitate în noaptea de 5/6 mai 1950 nu a fost făcută cu respectarea procedurilor legale. Nu a existat nici o decizie judecătorească de arestare și nici una de trimitere în detenție, întemnițările fiind operate pe baza unor simple hotărâri ale conducerii Securității. De asemenea, nu au fost emise nici mandate de arestare. Aparența de legalitate este dată doar de deciziile M.A.I. ulterioare, prin care întemnițarea lor era echivalată cu o internare administrativă într-o unitate de muncă, aceasta deoarece în acea perioadă – în baza Decretului Prezidiului M.A.N. nr. 6/1950 –

¹¹⁵ Conform unei fiice a lui Lupaș, „după cum spunea tata mai târziu, cu un sac în cap, a fost urcat într-o dubă și dus spre o destinație necunoscută pentru mama și toți cei din familie”. Se pare că ulterior Lupaș chiar a compus o baladă referitoare la drumul său către Sighet, numită *Pohod na Sighet*, dar soția sa a distrus acele pagini de teama perchezițiilor Securității (Dobeș 1999, p. 172).

¹¹⁶ Nistor 2001, p. 45. Nistor a scris textul în primii ani după ce-a fost eliberat de la Sighet (ceea ce considerăm că-i ridică gradul de acuratețe istorică), el depunându-l la Academia R.P.R. în iunie 1957, dar nu a fost posibilă publicarea lui până la finalul regimului comunist.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 47.

¹¹⁸ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 489, f. 3.

internarea în U.M. a unei persoane putea fi hotărâtă doar de M.A.I., fără să fie nevoie de existența unei decizii judecătorești sau de avizul vreunei alte instituții. Spre exemplu, la 1 august 1951, M.A.I. a emis Decizia nr. 334, semnată de ministrul adjunct Gheorghe Pintilie, conform căreia toți miniștrii arestați în mai 1950 au fost internați în U.M. pe 24 de luni, începând însă de la acea dată, nu de la data arestării¹¹⁹. Ulterior, prin Decizia M.A.I. nr. 559/1953, pedeapsa le-a fost majorată cu alte 60 de luni, urmând să expire în anul 1958. Nici măcar aceste acte nu ofereau însă o acoperire legală, chiar și în sensul legilor abuzive emise de statul comunist, deoarece ele prevedeau deținerea respectivelor persoane într-o unitate de muncă, unde regimul de detenție era mult mai lax, pe când în realitate acestea au fost închise într-un penitenciar de maximă siguranță, cum era atunci Sighetul, regimul de detenție fiind în consecință, adică foarte strict și riguros aplicat.

Imediat după arestarea lui „Ioanci” Pop, în atenția Securității a intrat și fiul său Pavel. Conform raportului din 7 mai 1950 al unui ofițer al Secției I a D.R.S.P. Sibiu, adresat șeful secției, lt. maj. Mathe Emeric (ca răspuns la „ordinul dvs verbal de a identifica pe fiul lui Ioan Pop”), Pavel Pop a venit de urgență la Sibiu în seara anterioară, imediat după ce aflase de reținerea tatălui său. Ofițerul mai arăta că, dat fiind timpul foarte scurt avut la dispoziție, „antecedentele lui nu am putut afla”¹²⁰. O nouă fișă personală completă a lui Pavel Pop a fost întocmită de D.R.S.P. Sibiu la 22 mai 1950, care în mare reiterea observațiile anterioare ale Securității, anume că el nu desfășurase nici un fel de activitate politică după 1944 și că nu se exprimase niciodată împotriva regimului comunist: „Cu toate că se trage dintr-o familie reacționară P.N.Ț., în cadrul acestui partid nu a depus vreo activitate politică deosebită (...) De la 23 august 1944 și până în prezent nu a avut manifestări ostile regimului nostru și din cauza aceasta nu avem nici material compromițător împotriva lui”. Dar, în pofida acestor realități, optica prin care-l priveau organele represive se modificase după arestarea tatălui său: „totuși, este un element de neîncredere pentru regimul nostru”¹²¹.

În același timp, S.J.S.P. Alba a început să adune probe care să justifice emiterea unei decizii a M.A.I. de internare a lui Ioan C. Pop într-o colonie de muncă, decizie care însă – cum deja am precizat – n-a fost adoptată decât la 1 august 1951, în bloc pentru toți foștii miniștri arestați și închiși la Sighet. Astfel, la 7 iunie 1950, srg. maj. Sătmăreanu Ioan, anchetator la S.J.S.P. Alba, a luat declarații referitoare la „Ioanci” Pop de la mai mulți țărani săraci din Țelna, toți acuzându-l că era foarte abuziv și violent cu ei și că se comporta precum un

¹¹⁹ A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 55, vol. 9, f. 36.

¹²⁰ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 1, f. 30.

¹²¹ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 529.956, f. 6.

„exploatare”. Astfel de declarații „incriminatoare” la adresa ținuturilor regimului comunist au fost luate în perioada 1950-1952 de toate organele de Securitate din județe/raioane și pe baza lor de regulă apoi se decidea internarea într-o colonie de muncă. Nu de puține ori procedura era doar formală, decizia internării în C.M. fiind deja luată, cazuri în care Securitatea presa respectivele persoane sărace (care oricum se speriau și numai când erau luate de acasă și duse la Securitate) să facă declarații în sensul dorit. Totuși, în cazul de față nu puțini dintre locuitorii din Țelna interogați reliefează în declarații și un alt element comun, anume acela că se pare că Ioan C. Pop a profitat de poziția sa politică, profesională, economică și socială pentru a-și extinde *de facto* moșia în detrimentul localnicilor, ceea ce se leagă cu acțiunea depusă contra lui în instanță de Eufimia Pop în toamna anului 1948. Vom oferi câteva scurte pasaje din aceste declarații:

➤ Lucreția Anghel: „Prin 1935-1936 Ioan Pop mi-a luat un loc arabil fără să-l plătească sau să dea un alt loc în schimb. Timp de 15-16 ani a folosit acest loc, iar în timpul când i-am cerut despăgubire nici nu voia să stea de vorbă, iar în 1949, prin organele administrative din com. Țelna, am luat locul”;

➤ Cornel Baiteș (membru Frontul Plugarilor): „Din 1939 Pop Ioanci îmi folosește un jugăr de pământ și tot timpul cât l-am rugat să mi-l dea îndărăt nu a vrut (...) I-am lucrat cu mâinile și nu mi-a plătit fiindcă își bătea joc de mine și de ceilalți (...) A fost un stăpân al acestei comune și făcea greutăți oamenilor muncii”;

➤ Parastie Florea (membră U.F.D.R., „avere nu am”): „În 1938 Ioanci Pop ne-a luat un pământ de o jumătate jugăr și l-a folosit până în 1940, când l-a vândut fără voința noastră, ba a mai lucrat și soțul meu la el ca om de serviciu și nu i-a plătit bani și în tot timpul îl înjura (...) Avea o bătă în mână și spunea că trebuie să muncim ca așa suntem făcuți (...) A exploatat întreaga comună Țelna, fiind un mare proprietar de avere și a ținut oamenii săraci în întuneric”;

➤ Petru Truță: „În tot timpul când îi lucram nu-mi dădea bani pentru ceea ce lucram și în timpul când am fost servitor nu-mi dădea de mâncare, ci numai mă înjura (...) Își bătea joc de oamenii care lucrau la el și chiar îi bătea cu bătă”¹²².

Nu avem alte mărturii în ceea ce privește detenția lui „Ioanci” Pop la Sighet. Cum era deja în vârstă și bolnav, șansele sale de supraviețuire au fost mici, mai ales că până la moartea lui Stalin nu exista nici o speranță de eliberare, toți foștii miniștri fiind închiși acolo pe termen nedefinit. Se pare totuși că nu a fost suferind la pat pe o perioadă mai lungă și că a fost activ până la finalul vieții. Conform certificatului de deces cu nr. 370.580, emis de Sfatul Popular Sighet, Ioan C. Pop a încetat din viață la 10 martie 1953, în Penitenciarul la

¹²² A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 22-28.

Sighet, fără însă a fi indicată vreo cauză a morții¹²³. Există totuși o scurtă descriere a acestui moment, provenită indirect și având ca sursă tot o relatare a lui Ioan Lupaș. Astfel, Constantin C. Giurescu, care-a fost și el închis la Sighet și care imediat după ce-a fost eliberat (vara 1955) a început să adune date referitoare la perioada detenției, și-a notat că la 25 decembrie 1955 a fost vizitat de Lupaș, care i-a spus următoarele: „Ion Popp (Enci Popp) a murit în ziua de 9 martie 1953. I-a venit rău pe când era la frizerie, când s-a dus la robinet să se spele, a avut atacul și a căzut. A murit ușor, repede”¹²⁴. Tot Giurescu și-a notat și ulterior, în 1956, că „Bentoiu mi-a spus că la Sighet a fost martor la moartea lui Enci Pop”, dar din nefericire fără a-i oferi amănunte suplimentare¹²⁵.

Ar mai fi de adăugat și faptul că nici Securitatea sau celelalte structuri din M.A.I. nu au consemnat cu acribie locul și data decesului lui Ioan C. Pop, ceea ce uneori le-a obligat la demararea unor demersuri inutile. Astfel, la 15 decembrie 1953, adică la aproape un an după deces, o comisie specială a Securității informa Penitenciarul Sighet că internarea administrativă a lui Ioan C. Pop a fost majorată cu 60 de luni, urmând să expire la 1 august 1958¹²⁶. Chiar mai mult, la 23 mai 1957, D.R.M.A.I. Hunedoara a ordonat Secției Raionale Alba Iulia ca în maxim șapte zile să deschidă un dosar de urmărire informativă (D.U.I.) pe numele lui Ioan C. Pop, întrucât se încadra în Ordinul M.A.I. nr. 70 și pentru că „la 4 iulie 1955 v-am trimis material compromițător despre el” și de atunci „materialul trimis de noi este mort până în prezent fără să fie luat în lucru în nici o formă individuală în cauză”. La 4 iunie 1957, Secția Raională Alba Iulia a răspuns că nu-l identifica pe niciăieri pe „Ioanci” Pop și că a aflat c-ar fi decedat la Sighet în 1953, scop pentru care la 18 februarie 1956 „am cerut relații de la Direcția Închisorilor și Penitenciarelor din București, însă ni se comunică că susnumitul nu figurează în evidențele lor”¹²⁷.

Concluzii

După cum am văzut, încă din vara anului 1946, imediat ce contextul politic intern – dar mai ales extern – i-a permis, regimul politic comunist și-a folosit întreaga forță instituțional-represivă pentru a elimina din viața politică și publică un rival politic de nivel județean. După ce liderii P.C.R. Alba și ai Siguranței Alba l-au identificat pe Ioan C. Pop ca fiind de departe cel mai important adversar politic din jud. Alba (atât prin prisma faptului că era conducătorul celui mai important partid din județ, P.N.Ț., cât și ca urmare a energicei activități politice și organizatorice pe care o desfășura), factorul politic

¹²³ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 105.141, f. 57.

¹²⁴ Giurescu 2000, p. 466.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 468.

¹²⁶ A.C.N.S.A.S., fond *Penal*, dosar nr. 70.387, f. 2.

¹²⁷ A.C.N.S.A.S., fond *Informativ*, dosar nr. 3.640, vol. 2, f. 5-6.

aflat la putere în județ (P.C.R.) a acționat coordonat împreună cu structurile județene de forță din M.A.I. (Siguranța și Poliția) și cu puterea judecătorească (Procuratura) pentru a pune în scenă și provoca incidentul de la Banca Izvorul, pentru a-l maltrata fizic pe conductorul județean al P.N.Ț., iar apoi pentru a-l aresta (alături de întreaga conducere a P.N.Ț. din județ) și a-l trimite în judecată. Chiar dacă ulterior „Ioanci” Pop a fost achitat, liderii P.C.R. județeni și-au atins din plin scopul politic dorit în momentul politic respectiv, anume acela de a-l menține pe liderul P.N.Ț. Alba sub stare de arest pe toată perioada campaniei electorale și a alegerilor din toamna anului 1946, scrutin la care acesta a fost lipsit până și de dreptul de a vota.

După o perioadă de libertate de doar câteva luni, Ioan C. Pop a fost din nou arestat în vara anului 1947, în noul cadru represiv anti-P.N.Ț. aplicat folosindu-se ca pretext tentativa eșuată de evaziune de la Tămădău. De această dată, puterea politică a dorit să obțină de la el – folosind interogatoriile Siguranței, deși era bolnav și două comisii medicale au recomandat internarea lui în spital – declarații politice de disociere de Iuliu Maniu și de conducerea P.N.Ț., pe care cel mai probabil ar fi urmat să le folosească în scop propagandistic, pentru a da o brumă de „acoperire” deciziei politice represive de a interzice în mod oficial activitatea P.N.Ț. Și de această dată însă „Ioanci” Pop s-a ținut demn și a refuzat să facă astfel de declarații, în pofida situației dificile în care se afla, motiv pentru care a fost aruncat în detenție timp de o jumătate de an fără să existe nici un fel de acuză, decizie judecătorească sau mandat de arestare.

Perioada de libertate de după ce-a de-a doua întemnițare a fost însă și mai scurtă, de doar două luni. În martie 1948 a fost din nou arestat, iarăși contextul politic intern (alegerile pentru M.A.N.) fiindu-i nefavorabil, liderii comuniști județeni temându-se că ar putea coagula în jurul său opoziția regimului. La foarte scurt timp după ce au aflat că-a revenit la domiciliu, P.C.R. Alba a folosit aceleași instituții (Siguranța și Procuratura), cărora acum le-a adăugat și puterea judecătorească, pentru a-l aresta și mai ales condamna aspru și de urgență pe „Ioanci” Pop sub un pretext extrem de firav. Abuzul din acest moment avea de altfel să fie recunoscut indirect – dar ulterior – chiar de către alte două instanțe ale puterii judecătorești, care au anulat prima sentință și au schimbat încadrarea juridică a faptei.

Până în primăvara anului 1949 „Ioanci” Pop mai avusese încă speranța că regimul comunist va acționa cu o oarecare limită represivă și că va păstra o oarecare aparență de legalitate democratică. Însă totul s-a lămurit pentru el după ce a fost ținut în detenție în mod cu totul abuziv și ilegal încă aproape un an după data expirării pedepsei la care fusese condamnat. Când a fost eliberat pentru ultima oară, în toamna anului 1949, „Ioanci” Pop deja înțelesese că puterea politică de tip comunist doar îi oferise un scurt moment de liberate înainte de a

găsi un nou pretext pentru a-l aresta și întemnița. Tocmai de aceea a refuzat să mai revină la Alba Iulia și Țelna și a refuzat să ia legătura sau să fie contactat de membrii familiei sau de rude și prieteni, știind că era continuu supravegheat de organele represive și nedorind să-i expună și pe aceștia unor eventuale arestări.

În scurt timp, Ioan C. Pop a fost arestat și încarcerat la Sighet împreună cu toți ceilalți foști miniștri reținuți în „noaptea demnitarilor”, regimul comunist și organele represive fiind cu totul indiferente la faptul că vârsta sa înaintată și starea sa precară de sănătate nu-i ofereau prea multe șanse de supraviețuire în penitenciar. Decesul lui „Ioanci” Pop la Sighet a închis ca un corolar negru cercul tot mai strâns al acțiunilor represive luate de puterea politică de tip comunist – prin intermediul instituțiilor statului – asupra unui adversar politic: s-a început cu atacarea lui la nivel propagandistic, apoi cu maltratarea fizică și mai ales cu eliminarea sa din viața politică a județului (care opinăm că a fost principalul obiectiv avut în vedere), continuate cu repetate arestări, cu condamnări abuzive, cu refuzul eliberării din detenție la expirarea pedepsei și în final cu închiderea la Sighet pe termen nedefinit în așteptarea încetării sale din viață.

List of illustrations

Fig. 1-2 – Photos of Ioan C. Pop from his criminal case (no. 70.387, f. 21)

Fig.1-2. Fotografii ale lui Ioan C. Pop din dosarul său penal (nr. 70.387, f. 21)

Abrevieri bibliografice

- A.C.N.S.A.S - Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
 A.M.R. - Arhivele Militare Române
 A.N.R. - Arhivele Naționale ale României
 Dobeș 1999 - interviu cu Marina Vasiliu-Lupaș din 1991, în Teodor Buculei, „O carte a durerii”, Editura Porto-Franco, Galați, 1994, p. 133, *apud* Andreea Dobeș, Ioan Ciupea, „Decapitarea elitelor. Metode, mijloace, mod de acțiune”, în Romulus Rusan (ed.), *Memoria închisorii Sighet*, Fundația Academia Civică, București, 1999, p. 151-238.
 Giurescu 2000 : Constantin Giurescu, *Amintiri*, Editura All, București, 2000.
 Nistor 2001 - Ion Nistor, „Amintiri din închisoare”, în *Memoria*, nr. 34, 2001, p. 43-51.
 Nițu 2008 - Liviu Petre Nițu, „Politica de anihilare a adversarilor politici în România anilor 1947-1950”, în *Arhivele Securității*, nr. 4, 2008, p. 436-457.
 Onișoru 1998 - Gheorghe Onișoru, Kurt Treptow, „Alegerile din 28 martie 1948”, în *Analele Sighet*, nr. 6, 1998, p. 36-52.
 Oprea 2002 - Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Editura Polirom, Iași, 2002.
 Pleșa 2018 - Elis Pleșa, „Protopopul greco-catolic Iuliu Căpâlneanu, fost delegat la Marea Unire, în fața represiunii exercitate de regimul comunist”, în *Caietele C.N.S.A.S.*, nr. 21, 2018, p. 59-108.
 Rotar 2018 - Marius Rotar, „Comuniști albaulieni până la 23 august 1944. Cazul unui oraș din provincie”, în *Terra Sebus*, nr. 10, 2018, p. 333-374.

- Scurtu 1996 - Ioan Scurtu (coord.), *România. Viața politică în documente. 1946*, Arhivele Statului din România, București, 1996.
- Secașiu 1996 - Claudiu Secașiu, „Noaptea demnitarilor. Contribuții privind distrugerea elitei politice românești”, în *Analele Sighet*, nr. 6, 1998, p. 894-921.
- Stănescu 2023 - Mircea Stănescu, Vlad Mitric-Ciupe (eds.), *Documentele reeducării*, vol. III, Editura Vicovia, Bacău, 2023.

